

I Eylül 1996 DÜNYA BARIŞ GÜNÜ
Bir Şans Verin
Panel - 7 Eylül 1996

Türk Diş Hekimleri Birliği • Türk Eczacıları Birliği • Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği . Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği • Türk Tabipleri Birliği • Türk Veterinerleri Birliği

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ OTURUM Başkan: Dr. Füsün SAYEK

Prof.Dr. İoanna KUÇURADI

Doç.Dr. Semih GEMALMAZ

Av.Suat PARLAR

İKİNCİ OTURUM

Coştun ARAL

SORULAR, YANITLAR VE KATKILAR

VİDEO GÖSTERİMİ

Liberya'da İç Savaş

Barışa Bir Şans Verin

BİRİNCİ OTURUM

Başkan: Dr. Füsün SAYEK

Başkan - Bu konuyu çok önemseyen kişiler olarak bugün, bu saatte, burada bulunuyoruz. Yeryüzünde savaş, ne yazık ki, ne kadar gerçekse, iyi ki diyorum barışı düşünenler de, düşleyenler de o kadar fazla.

Geçtiğimiz yıllarda dünyamızı saran şiddet dalgası, barış umutlarını her şeye rağmen kıramamış olup, insanların çoğu bugün barış istemekte; bunu biliyoruz. Çünkü, insanlar biliyor ki, ikinci Dünya Savaşı sonrası oluşan barış umutlarını alt üst eden 149 savaşta 23 milyonun üzerinde insan yaşamını yitirdi. Bugün barışsızlık, yeryüzünde 50 milyonun üstünde insanı yerinden yurdundan etti; bu çok önemli ve sayılara vurduğunuzda her 115 kişiden bir tanesinin neredeyse yersiz yurtsuz olduğunu, yerinden edildiğini görürüz.

Günümüzde yeryüzünde yaklaşık 45 ülkede fiili savaş var, 40'a yakın ülkede bir biçimde siyasal şiddet sürüyor. Bu sayılar çok önemli. Diyebiliriz ki, 80'in üzerinde ülkeden 70 tanesi gelişmekte olan ülkeler grubuna giriyor; bu tabii çok dikkat çekici; bugün hep dinleyeceğiz bu konuyu.

Yine bugün, bu konuya emek verenler, düşünenler, barış isteyenler biliyorlar ki -bir sayı vermek istiyorum- 1993 yılında dünya askeri harcamalarının yalnızca 1/4'ü başka alana kaydırılsaydı, okuryazarlık artacaktı, çevre sorunları çözülecekti, bağışıklaşma, temiz su gibi insanlara çok gerekli olan temel ihtiyaçlar karşılanmış olacaktı.

Bugün biraz önce dışarıda da konuştuk değerli konuşmacılarla, savaş için yapılan harcamaların maliyetini çok aşkın bir biçimde, onların art temizliği için yapılan harcamalar büyük meblağlar tutuyor. Örnek vermek istiyorum, savaş için, insanlara zarar versin diye yerleştirilen mayınların bir tanesi 3 dolara mal oluyor, bunların birini ortadan kaldırmak ise 1 000 dolara mal oluyor. Yani korkunç miktarda bir kaynak aktarımı savaş için ayrılmış oluyor.

Yine mayınlarla ilgili ilginç bir bilgi vermek istiyorum: Körfez Savaşı sırasında Irak'a 1 milyon mayın döşenmiş, aynı şekilde Balkanlardaki savaş sırasında 3 milyon mayın döşenmiş. Öylesine büyük bir sorun ki, bugün

yeryüzünde her hafta-800'e yakın kişinin mayın nedeniyle yaşamını yitirdiği ya da sakat kaldığı söyleniyor. Şimdi savaşımlardan etkilenen bir minik gruptan söz etmek istiyorum: Bunlar, çocuklar ve geleceğin barış için köprüsü olan küçük çocuklar. Son on yılın savaşlarında 2 milyon çocuk öldü, 4-5 milyon çocuk sakat, 12 milyon evsiz barksız, 1 milyonu anasız-babasız, 10 milyonu da ruhsal sıkıntıya maruz kaldı. Şimdi bu çocuklardan bir tanesinin günlüğüne yazdığı bir notu okumak istiyorum:

"Artık havalar iyice söğüdü, kuş sesleri duyulmaz oldu. Şimdi yalnızca anasını ya da babasını, kardeşini yitiren çocukların ağlamaları duyulabiliyor. Bizler, bir ülkesi ve umudu olmayan çocuklarız. Şimdi ben, uyku uyuyamıyorum, unutmaya çalışıyorum; ama yaran olmuyor. Artık neredeyse hiçbir şey hissetmiyorum. Gözlerimi kapadığımda barışı düşünüyorum."

Şimdi biz de, bansın önemine inanan, gözünü kapadığında barışı düşleyen, gözünü açtığında barış için bir şeyler yapmak isteyen 6 tane meslek kuruluşu bir arada böyle bir program, bu yılki Dünya Barış Günü ve onu izleyen haftalar içerisinde böyle bir etkinlik yapmak istedik. Türk Tabipleri Birliği, Türk Eczacılar Birliği, Türk Diş Hekimleri Birliği, TMMOB, TÜRMOB ve Veteriner Hekimler Birliği olarak geçtiğimiz hafta başlayan barış etkinliklerimizin bugün çok önemli birini gerçekleştiriyoruz. Çünkü bugün bizimle, barışla ilgili deneyimlerini, görüşlerini paylaşmak isteyen 4 tane çok değerli konuşmacımız var.

Ben kendilerine meslek birliklerimiz adına teşekkür ediyorum. Çünkü çok kısa bir duyuruyla katıldılar. Biz bir kere şanslıydık, onları hemen buluverdik. Şanslıydık, programlarında boşluk vardı. 3 konuşmacımız İstanbul'dan katılıyorlar. Konuşmacılarla tartıştık, şöyle bir kurgu yapalım istedik: Konuşmacılarımızı buraya alalım istiyorum, şöyle bir düzen yapacağız: Profesör İonna Kuçuradi Hacettepe Üniversitesinde Felsefe Profesörü, Felsefe Kurumu Başkanı. Kendisini benim size anlatmama gerek yok, hepiniz yakından tanıyorsunuz, pek çok yazısı, pek çok ödülü var. Çok yakın bir zamanda yeni bir ödül daha aldı. Kendisini ödülü için kutluyoruz ve bize bansın tanımını yapmak üzere davet ediyoruz. Doç. Dr. Semih Gemalmaz İstanbul'dan katılıyor, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi, günlük yazılar yazıyor, kitapları var, bir düşünür. Konunun daha çok hukuk boyutuna değinen bir konuşma yapacağını tahmin ediyoruz. Sayın Suat Parlar, hukukçu, aynı zamanda konumuzla çok ilişkili olabilecek üç tane kitabın yazar. Demokrasi Gazetesinde günlük yazılar yazıyor. Sayın Coşkun Aral da, İstanbul'dan katılıyor. Çok taze olarak bir savaş ortamından, Güneydoğu'dan geliyor. Bizimle kendisi program yapımcısı ve savaş fotoğrafçısı -savaş fotoğrafçısı deyimini de belki tartışırız- ama bizimle savaş sırasında hazırladığı bir programı paylaşacak video gösterisi şeklinde. Onun ardından da hep birlikte bir tartışma yapacağız. Bu kurgu içerisinde benim burada olmama sanıyorum gerek yok. Biraz önce saydığım sıra içerisinde konuşmaları yapacağız ve ilk 45 dakikadan sonra minik bir çay arası vereceğiz. Ondan sonra video gösterimize başlayıp tartışmaları sürdüreceğiz.

Katıldığınız için çok teşekkür ediyoruz.

Prof. Dr. İonna KUÇURADI - Dünyamızın iki ideolojik bloka ayrılmış olduğu dönemde barıştan söz eden, otomatik olarak bu bloklardan biriyle özdeşleştirilirdi. "Barış" Doğu Blokunun mottosu, "insan hakları ve temel özgürlükler" ise Batı Blokunun mottosu olmuştu. Barış ile insan haklarının bu

bölüşülmesi, yalnız uluslararası siyasal toplantılarda değil, bilim, kültür ve eğitimle ilgili toplantılarda da gözleniyordu. Benim gözümde bu, gerek insan hakları gerekse barış konusunda bilgisizlikten kaynaklanıyor; dolayısıyla birçok insanın, benim bunlar arasında olduğunu gördüğüm koparılmaz ilginin farkında olmadığını gösteriyordu. Böylece bu iki konuyu "paylaşma"nın, çıkarlara güzel adlar vermek için nasıl kullanıldığını çok açık görebiliyordum.

80'li yıllarda, Bloklararası çıkar çatışmalarına karşı savaşmak için düşünülmüş yolların adı "uluslararası anlayış ve işbirliği" ile "silahsızlanma" olmuştu. Bunların "dünya barışı"nın korumanın, yani sıcak bir savaşın çıkmasını önlemenin yolları olduğu düşünülüyordu. Çeşitli boyutlarda yapılan barış konferanslarının ardından, 1986 yılı Barış Yılı ilan edildi. Ondan beri de her yıl dünyada Barış Günü "kutlanıyor". Ne var ki, bu "barış günleri"nde bile silahlar susmuyor dünyamızda.

90'lı yılların başında Doğu Bloku ve Sovyetler Birliği dağılınca, barış konusuna ilişkin değer yargısı değişti, ama "barışı koruma"dan anlaşılan değişmedi: hala "sıcak bir savaşın önlenmesi" olarak anlaşılıyor barış. Ama bu "barış" bir türlü korunamıyor; "küçük" savaşlar gitgide artıyor ve bamsın insan haklarıyla ilgisi hala pek görülemiyor. Bunun için ben, bugün, bu "barış günü kutlaması"nda, "barış ne?" sorusuna cevap vermeye çalışacağım. Bu cevaptan da, günümüzdeki uluslararası gelişmelere ilişkin çıkabilecek sonuçlardan birine işaret edeceğim.

Nedir barış? Bir kavram olarak barış, savaşın göreceli kavramıdır. Bu da, savaşın olmadığı yerde bamsın olduğu düşüncesine götürüyor ve bizi barış konusunda yanıltıyor. Çünkü gerçekliğe baktığımızda barışlar görmüyoruz, savaşlar görüyoruz. Bu savaşlara baktığımızda ise, görüyoruz ki her savaş birer olaydır; belirli bir zamanda "başlıyor" (ilan ediliyor), bir süre (bazen yıllarca) sürüyor ve bitiyor. Ama bu arada, her birinde binlerce insan -çoğu, görev gereği kendini bir cepheye bulan genç askerler ve gitgide artan sayılarda siviller- ölüyor. Tarihsel boyutlar içinde bakıldığında olaylar olarak karşımıza çıkan savaş, dünyamızın -insan dünyasının- bir olgusudur. Savaşın nasıl bir olgu olduğunu görebilmek için ("sanki hiç görmedik mi!" diyebilirsiniz kısmen haklı olarak), yani savaşın ne olduğunu görebilmek için, önce Kant'ın Pratik Aklın Eleştirisi'nde, başka bir bağlamda verdiği bir örneği sizlere aktarayım: Kral 1. Francois, bir vesileyle kardeşi imparator V. Charles'a bağlılık bildirisi göndermiş; Francois da bunun üzerine şöyle demiş: "Ne harika, uyum! Kardeşim Charles ne istiyorsa, ben de onu istiyorum", ikisi de Milano'yu istiyorlardı.

İşte savaş: aynı şekilde ilgilerinde iki tarafın oluşması, karşı karşıya gelmesiyle ve her birinin, o şekilde ilgili istediğini gerçekleştirmek üzere diğer tarafı saf dışı etme çabasında yaptığı sınır tanımayan eylemlerin ve bu eylemlerin bir araya gelmesiyle oluşan olayların yarattığı durumdur, ya da koşullar bütünü. Kavramsal düzeyde savaşın göreceli kavramı -karşıtı- olduğu halde barış, gerçeklikte savaşın karşıtı tersi olan bir durum değildir. Ama barışın ne olduğunu, gerçekliğe bakarak savaşla ilgili olarak yaptığımız gibi, yani tek tek "barışlara" bakarak belirleyemeyiz. Ne var ki, savaş olgusuna bakarak, barışın ne olduğunu adım adım ortaya koyabiliriz. Yani önce barışın hangi özellikleri taşımayan koşullar bütünü ya da durum olduğunu ortaya koyabiliriz, sonra da hangi özellikleri taşıyan bir durum olabileceğini söyleyebiliriz. Barış, aynı şekilde ilgilerinde iki taraf yaratmayan -aynı bir şekilde ilgili olanların karşı karşıya gelmelerine yapısı gereği neden olmayan- bir koşullar bütünüdür. Kuruluşu ve işleyişi, ilkelerinden dolayı, tarafların oluşmasına ve karşı karşıya gelmesine

kendisi neden olmayan bir düzendir barış. Böyle bir düzen ya da bu özelliği gösteren koşullar bütünü olarak kavrandığında barış, bir hukuk durumudur; ya da, amacı dışında kullanılmayan hukukun egemen olmasıdır. Olan biten savaflara baktığımızda, barış konusunun iki bağlam içinde ele alınabileceğini görüyoruz: Ülkeler düzeyinde, yani "iç barış" olarak ve uluslararası düzeyde, yani "dünya barışı" olarak.

Benim görebildiğim kadarıyla, ülkeler düzeyinde barış, bugün, bir ülkede toplumsal özgürlüğün (toplumsal özgürlük fikrinin) önemli derecede gerçekleşmiş olması durumuna verebileceğimiz addır. Nasıl bir düşüncedir "toplumsal özgürlük" dediğim? Bu, bir ülkede toplumsal ilişkilerin, o anda yaşayan kişilerdeki insanı insan yapan olanakların korunmasını sağlayabilecek şekilde düzenlenmesi gerektiği düşüncesidir; toplumsal düzenin, kişilerin değer bilgisi tarafından da belirlenebilmesini sağlayabilecek şekilde kurulması gerektiğidir. Çünkü bu düzenlemeleri yapanlar -yasaları-yönetmelikleri çıkarırlar, yani pozitif hukuku oluşturanlar ve yürütenler-kişilerdir; kişiler de bunları, değer bilgisiyle ve değer korumaya yönelik ilkelerle de yapabilirler; başka normlarla da yapabilirler veya başka motiflerle de yapabilirler- kendi çıkarları ya da kendilerinin saydıkları çıkarlarla. Nitekim en çok böyle yapıyorlar. Toplumsal ilişkilerin düzenlenmesine -toplumsal düzenin kurulmasına- ilişkin, bugün insanlık olarak sahip olduğumuz ilkeler, insan hakları dediğimiz ilkelerdir. Bu haklar, bir ülkede yasal güvence altına alındıklarında, toplumsal özgürlük kavramının içeriğini oluşturan özgürlükler olurlar, ya da özgürlüklere dönüşürler.

Böylece, temel insan haklarını dile getiren ülkeler, bir ülkede oluşturulan her düzeydeki hukukun temelinde bulunuyorsa -yani bir ülkede çıkarılan yasalarla, kurulan kurumlar ve kuruluşlarla, o ülkenin koşullarında bütün yurttaşların temel haklarını eşit derecede ve onurlu bir şekilde korunma olanağı sürekli sağlıyorsa-, o ülkede toplumsal özgürlük vardır demektir, işte böyle bir koşullar bütününe ya da durumuna barış adını verebiliriz, sanırım. Çağımızın en çok bilinen bir olgusu da, temel kişi haklarının bir çoğunun, dünya ülkelerinin çoğunda yasal güvence altına alındığı halde -bu ülkelerin anayasalarında adları sayıldığı halde-, hayatta, yurttaşların çoğunun bu hakları yaşayamamasıdır. Bu da çeşitli çatışmalara, iç savaflara kadar varabilen çatışmalara yol açıyor. İşte barış, temel insan haklarının yalnızca hukuka girmesiyle değil; bir ülkede, bu haklarla dile getirilen taleplerin gerektirdiklerinin yerine getirilmesiyle, yani toplumsal özgürlüğün sürekli var kılınmasıyla yaratılan durum olsa gerek temel hakların çoğu zaman kağıtta kalmadığı durum.

"Dünya barışı" konusuna gelince: Hepinizin bildiği gibi 6-12 Mart 1995 tarihleri arasında Kopenhag'da "Sosyal Gelişme için Dünya Zirvesi" yapıldı. Bu Zirve'nin sonunda hazırlanan bildirmede, katılan devlet ve hükümet başkanları, başka şeyler arasında, "ulusal düzeyde kararlı eylemle ve uluslararası işbirliğiyle, insanlığın etik, sosyal, siyasal, ekonomik buyruğu olarak, yoksulluğu dünyadan kaldırma yükümlülüğünü üstlendiklerini" bildiriyorlar bu dünyada ki, bir milyar insan, dayanılmaz yoksulluk koşullarında yaşıyor. Bu amaç içinde dikkatlerini yoksulluğun temel nedenlerine yoğunlaşacaklarını ve herkesin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına çaba göstereceklerini" söylüyorlar. Ayrıca bu devlet ve hükümet başkanları "insan onuruna, insan haklarına, eşitliğe, barışa, demokrasiye, karşılıklı sorumluluğa ve işbirliğine, grupların farklı dinsel ve kültürel değerlerine ve kültürel getirilerine tam saygıya dayanan bir siyasal, ekonomik etik ve manevi sosyal

gelişme/kalkınma tasarımına (vision)" bağlılıklarını da dile getiriyorlar.

İşte dünyamızın devlet ve hükümet başkanları, böyle bir gelişme/kalkınma tasarımıyla, dünyamızdan yoksulluğun kaldırılabilirliğini ve barışın sağlanabilirliğini düşünüyorlar ya da çağımız insanlığı şu anda böyle düşünüyor.

Şimdi, izin verirseniz, konumuzla ilgili olarak, bu tasarımı, son yıllardaki ilgili gelişmelere bakarak, burada yalnızca bir ucundan, azıcık didikleyeyim; ve bu amaçlar için öngörülen ana yollarda gördüğüm tuzaklardan -bugün pek farkında olmadığımız tuzaklardan- yalnızca biri hakkında birkaç şey söyleyeyim: Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Bloku'nun dağılmasından sonra yaygınlaşan bir eğilim, insan haklarını, demokrasiyi ve serbest pazarı birbirine bağlamaktır. Bu üçlü slogan, çok popülerdir şu anda bütün dünyada. Bu ilişkilendirme, bana, aralarında olan bir ilgiyi dile getirmekten çok, bu kavramlarla ya da sözlerle ilgili yaygın üç olumlu değer yargısını ilişkilendirme gibi görünüyor.

Önce, bu üçü arasında, ne kavramsal düzeyde ne de olgusal düzeyde zorunlu bir ilgi görebildiğimi söyleyeyim, sonra da insan hakları ile serbest pazar

arasında ilgi kurmanın bana neden yanıltıcı görüldüğünü çok özetle anlatayım: Benim görebildiğim kadarıyla, kişi hakları olan sosyal ve ekonomik haklar (örneğin emeklilik yaşı, asgari ücret), temel insan hakları değildir; yani eğitim hakkı, sağlık hakkı gibi ya da kişinin kendi kanaatini oluşturma ve dile getirme hakkı (yaygın adıyla da kanaat ve ifade özgürlüğü hakkı) türünden değildir. Bunlar tek tek ülkelerde, devletin yurttaşlara çizdiği sınırlardır ve doğal olarak ülkeden ülkeye farklı çizilebilecek sınırlardır. Ne var ki, bu farklı sınırlar, bir ülkede bütün yurttaşların temel hakları korunabilecek şekilde çizilebilir; ama grupsal çıkarları koruyabilecek şekilde de çizilebilir, çoğu zaman olduğu gibi. Dolayısıyla günümüzde, devletin -yasamanın- ana görevlerinden biri, yurttaşlara tanınan her çeşit sosyal ve ekonomik hakların sınırlarını, insan haklarını gözeterek çizmektir. Bu demektir ki, sosyal ve ekonomik konularla ilgili bir yasa çıkarılırken, bu yasanın, o ülkenin koşullarında yurttaşların temel hakları için yaratacağı, öngörülebilir sonuçları da hesaba katmak gerekir. Temel haklar ya da insan hakları ile sosyal ve ekonomik hakların farklı türden kişi hakları olmaları, "korunmalarının" da farklı anlama geldiğini gösteriyor; dolayısıyla temel hakları korumak için yapılması gerekenler ile temel hak olmayan hakların korunması için yapılması gerekenler aynı değildir. Bir başka deyişle, bir özgürlüğün, korunduğu yoldan korunamaz bir ekonomik hak. Oysa serbest pazar ile insan hakları arasında kurulan bağlantı, kişilerin ekonomik "özgürlüğünün" (serbestliğinin) kişilerin kanaat özgürlüğünün korunduğu biçimde korunması istendiğini gösteriyor. Serbest pazar düşüncesi, ilkece ve çok özet olarak da getirilirse, hükümetlerin, kişilerin ekonomik etkinliklerine karışmaması talebini getiriyor. Karışmadığı takdirde, sosyo-ekonomik ilişkiler -yani bu ilişkilerin kurulması ve değişmesi- kendiliğinden oluşan, açık bir süreç izleyecek. Bu süreçte kişiler, yalnızca kendi çıkarlarını daha iyi korumakla kalmayacaklar, başka kişilerin çıkarlarını da korumak zorunda kalacaklar. Bu da bugün, barışa giden ana yollardan biri olarak görünüyor. Ne var ki, kişilerin ekonomik etkinlikleriyle -ekonomik "özgürlükleriyle" - ilgili olan bu düşünce, kişilerin ekonomik etkinliklerine sınır konmaması gerektiği anlamına geliyor; bu da, ekonomik hakların çizilen sınırlar olduğu -temel haklara uygun ya da uygun olmayan bir biçimde çizili sınırlar olduğu- olgusuna ters düşüyor. Böylece serbest pazar düşüncesinin

getirdiği talep, zengin olmayan ülkeler için, yalnızca, ekonomik hakların sınırlarım çoğu zaman kişisel veya grupsal çıkarlara göre çizen yönetimleri bir kenara itmek anlamına gelmiyor; aynı zamanda bir ülkede ve ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin düzenlenmesinde -kurulmasında ve değiştirilmesinde- insan haklarını belirleyici kılma olanağını da bir kenara itmek anlamına geliyor.

Dünyanın bugünkü koşullarında, zengin olmayan ülkelerin ve fakir ülkelerin durumunda, serbest pazar düşüncesinin getirdiği talep, insan haklarının getirdiği taleplerle bağdaşmaz görünüyor. Serbest pazarın yoksulluktan kurtulma yolu ve barışa götüren bir yol olarak görülmesinin temelinde -başka konularda da olduğu gibi-, "özgürlüklerin" bugün çok yaygın olan yanlış anlaşılması bulunuyor. Çünkü serbest pazar, ekonomik gelişmeleri az çok aynı düzeyde olan ülkelerin ilişkilerinde bugün işleyebilir; ama ekonomik gelişmeleri çok farklı düzeylerde olan ülkelerin ekonomik ilişkilerinde, mevcut koşullarda yalnızca yoksulluktan kurtulmaya götürebilecek bir yol görünmemekle kalmıyor; zenginlerle yoksullar arasında bugün mevcut olan uçurumun daha da derinleşmesine yol açacağını düşündürüyor; dolayısıyla barışa değil, yeni çatışmalara gebe görünüyor. Bu barış gününde dikkatlere arz ola.

Başkan - Teşekkür ederim. Buyurun Sayın Gemalmaz.

Doç. Dr. Semih GEMALMAZ - Toplantıyı düzenleyenlere, çağırınlar arasına beni de katarak onurlandıranlara çok teşekkür ediyorum. Sayın Prof. Kuçuradi'nin yoğun içeriği olan sunuşundan sonra ben biraz basit konuşacağım; ama hocamızın açtığı kapıdan hareketle birkaç sonuca ulaşmaya çalışacağım.

Birincisi şu; Prof. Kuçuradi'ye katılarak belirtelim ki, barış, sadece savaş halinin olmaması değil. Savaştan da maksat, -bilhassa biz hukukçular öyle anlıyoruz, ama genel olarak insanların algılaması da öyle- çatışma hali, sıcak savaş denilen haldir ve işte barış sadece çatışmanın olmamasından ibaret değil, onun da ötesinde bir takım unsurları var. Peki, o zaman çatışmanın ötesindeki unsurlar nelerdir? Çatışma hali olmaması koşulundan sonraki asli unsur, hakların ve özgürlüklerin düzenlendiği ve işlediği bir siyasal- hukuksal sistem. Hoca, buna da işaret etti. Tabii katılmadığım yönleri var Kuçuradi'nin sunuşunda. Bir defa terminolojik olarak tehlikeli bulduğum tespitleri var, temel haklar ve özgürlükler şeklindeki nitelendirmesi, belli hak kategorilerini öne çıkartan, adeta olmazsa olmaz haklar olarak o temel haklar ve özgürlükler listesi içerisine sokulan hakları ve özgürlükleri takdim eden, onun dışındakileri de eğer yanlış olmayacaksa biraz tali, ikincil plana iten bir yaklaşımı sezdirdiğim için, öyle bir eğilime kapıyı araladığı için, modern bakış açısından, çağımızın bakış açısından, en azından insan hakları doktrini açısından bakıldığında bu kabul edilemez. Yani bu temel haklar ve temel olmayan haklar ayrımı hukukçular tarafından belli bir evrede çıkartılmış aslında yapay bir ayrımdır; hakkın temeli ve temel olmayanı olmaz.

Buradan hareketle daha önemli bir sonuca varmak gerekir zannediyorum. O da, haklar arasında hiyerarşik bir düzen doğmaz. Bu hiyerarşik düzen, yani bir hakkın diğerinden daha önemli olabileceği, bir veri zaman, bir veri yer, bir veri koşullar manzumesi içerisinde bir hakkın diğerinden daha önemli olabileceği şeklinde dayatmalar yapılabilmesine olanak tanır. Bu dayatmalar da, insan hakları anlayışının dibine dinamit

koymak demektir.

Somutlaştırayım şimdi: Örneğin, 1996 Türkiye'sine bakınız, ülkede süregiden bir çatışma hali var. Ne deniliyor size, kamusal otoriteler, devleti yönetenler, iktidarlar ne söylüyor size? Bu çatışma halini bertaraf edene kadar -ki bertaraf edilmesi konusunda hiç kimsenin de bir itirazı yok- çatışma halinin ortadan kalkması gerektiği konusunda en azından aleni düzlemde hiç kimse itiraz etmiyor, savaş çığırkanlığını bir yana koyalım, bu çatışma halinin ortadan kalkması için, sizlerin belli hak ve özgürlüklerinizden yararlanmanızı -haydi şunu da ekleyelim- geçici olarak askıya almamız, geçici olarak sınırlamamız gerekir deniliyor. İşte istisnai yönetim usulleri denilen ve Türkiye'de garip bir şekilde süre giden olağanüstü hal, sıkıyönetim gibi rejimler, böyle bir mantığa dayanıyor. Bir hakkınızı sağlamak için diğer haklarınızdan fedakarlık edin mantığı. Yahut buna bağlı olarak başka bir şey -bu sadece bir tür çatışma hallerinde, insan yaşamına yönelik, mal varlığına yönelik tehditler nedeniyle birtakım hak ve özgürlüklerin kayıtlanması şeklinde açığa çıkmıyor- topluma yön veren başka güçler de var, örneğin ekonomik erk odakları var. Belki dikkat etmişsinizdir, zaman zaman da topluma yön veren bu ekonomik erk odakları, devletin en üst düzey yetkilileriyle bir araya gelerek, taleplerini basın aracılığıyla kamuoyuna duyuruyorlar; Argüman şudur: Bir ekonomik kriz var. Nasıl ki, siyasi anlamda hakları ve özgürlükleri kayıtlayan bir rejime geçiyorsak, bunu ekonomik anlamda da yapmalıyız. Ne yapmalıyız yani? İşte en ustaca takdim tarzı ekonomik seferberlik ilan edilmesi oluyor ve çok kolay taraftar buluyor. Yöneticilerin, bizleri yönetmesi için seçtiğimiz siyasi aktörlerin, aktrislerin ekonomik beceriksizliklerinin faturasını, bu kez ülkeye yön veren güçlü ekonomik erk odakları ile biraraya gelerek yine halktan çıkartmaya çalışıyorlar. Ne yapacaklar? Mesela, bugünlerde olduğu gibi sendikalar sokağa düşüyor, nemaları geri istiyor; olur mu böyle şey? "Ekonomi bu kadar kötüyken nemaları geri istemek resmen vatan hainliği, bölücülüktür"; kullanılan mantık budur. Yahut başka buna benzer bir dizi yaklaşım, topluma yön veren güçler tarafından erk odakları tarafından dayatılıyor. Dolayısıyla hocamızın söylediğinden tekrar yola çıkalım, evet barış demek, sadece sıcak çatışmanın olmaması demek değil, ama ayrıca, o ülkede gerçek anlamda -o temel haklar, temel olmayan haklar kavramını bir kenara atarak- bir bütün olarak insan hakları rejiminin var olması, işliyor olması demektir.

1996 Türkiye'sinde tablo nedir? 1996 Türkiye'sinde tablo, akli başında her insanın saçını başını yolmasını gerektirecek bir vahim görünüm arz ediyor; fakat görüyorum ki -zannediyorum bu görüşüme katılan birçok insan olacaktır ve beni bilinçli olarak müthiş bir tedirginliğe itiyor- saçını başını yolma alışkanlığını da yitirdik. Bu becerimizi, bu yetimizi de yitirdik; çünkü anormallikler içerisinde, anormallikleri kanıksamaya başladık. Mesela, -somutlaştırayım- Türkiye'de 15 yıldır -Güneydoğu Bölgesi için konuşalım önce- süre giden bir çatışma var ve hala bu çatışmanın adlandırılması konusunda Türkiye'de bir konsensüse yanlamadı. Kıyamet kopuyor, savaş diyenler oluyor, savaş diyenleri bölücü diye niteliyorlar. Bu savaş değil, nedir? Başka bir şey - yani- hukukçu olarak savaş sözcüğünü kullanıyorum, onun bir karşılığı var- hukukçunun anladığı anlamda savaşın karşılığı olabilecek olgular yaşanıyor; hiç şüphe yok yaşanıyor, insanlar ölüyor, ekonomik alanda çok büyük bir kaynak aktarımı bu alana kaydırılıyor savaş mücadelesinde tabii. Bunun her türlü siyasi yönü hazırlanıyor ve bunun yine götürülebilmesi, yürütülebilmesi için gerekli her türlü hukuki tedbir alınıyor. Ama savaş yok

diyeceksiniz; ne var? Çatışma, üç-beş eşkiya var... Nasıl dersenez deyin, yani ben şu ya da bu nitelemenin yanında ya da aleyhinde bir tavır ortaya koymuyorum, sadece olanın, yani olguyu adlandırmada bir konsensüse varamadığımızı vurguluyorum. Eğer siz, bu çatışmanın, bu Kürt sorununun, bu Güneydoğu sorununun -nasıl adlandırıyorsanız adlandırın, hiçbir itirazım yok- ortadan kalkması gerektiğini, bunun çözülmesi gerektiğini, sağlıklı bir insan olarak talep ediyorsanız gecenin 1'inde sizi alır götürürler; olan budur. Daha vahimi, bu adlandırmayı yapanın niteliğine bağlı olarak da, farklı muameleyle de karşılaşabilirsiniz. Aynı adlandırmayı farklı statülerdeyseniz, o farklı statülere bağlı olarak, o farklı statüler içerisinde dile getirmişseniz, farklı reaksiyonlar alırsınız; bir de böyle bir gariplik var Türkiye'de. Evet, Türkiye'de son on – on beş yıldır bir çatışma vardır ve binlerce insan ölmüştür; bu kadar basit; ama bu kadar da acı bir olgu. Peki, Türkiye'deki problem sadece bundan ibaret mi? Türkiye'nin Güneydoğusunda böyle akmaya devam eden bir yara var. Önü alınamayan, süre-giden, giderek kendini yeniden ve yeniden üreten bir çözümsüzlük var. Ama öte yanda, aynı çözümsüzlükle baş etmek için kurgulanan -aslında o da nasıl bir kurguysa- çözüm yöntemlerinin, on beş yıllık bir deneyimle bir sonuç getirmediğini görülmesine karşın, tüm ülkeye yayma girişimi var. Ben sosyal demokratlara bayılırım. Sosyal demokratlarımız bu aralar hiç sesini çıkartmıyor doğru dürüst, işte birtakım sivil toplum örgütleri itekliyorlar, ama Anayasa Mahkemesi'ne başvurun vesaire şeklinde, ama biliyorsunuz Meclisimiz tatil deyken olağanüstü toplandı, iller idaresi Yasası'nda ve bir sürü yasada önemli değişiklikler yapılarak olağanüstü rejimi ülke çapına yaymanın hukuksal adımı, yasal adımı gerçekleştirildi. Hatırlatmak isterim size, birçok konuda duyarlı olan Sayın Cumhurbaşkanı bu yasaları hemen onamıştır; yani bunlar yürürlüğe girmiş yasalardır. Dolayısıyla Cumhurbaşkanlığının vetosu süreci de aşıldı, şimdi onun da mahdut süresi vardır, Anayasa Mahkemesi'ne yeterli çoğunluk bulunulursa götürülebilir, vesaire... Ne yapıyoruz? On beş yıldır süre giden çatışma halinin, savaş halinin aşılması için kullandığınız ve sonuç alamadığınız yöntemi bütün ülkeye yaydık. Demek ki Türkiye'nin durumu giderek katlanan, içice geçen, çözümsüzlükleri kendi bağrında yeniden üreten bir tablo karşımıza çıkartıyor. Barış sadece çatışmanın olmaması hali değil, ama yanı sıra insan haklarının olması haliyse bir ülkede, bizim ülkemizde bu yoktur. İstanbul'da İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin geleneksel olarak düzenlediği toplantılar yapılmaktadır. İnsan haklarının kemaliyle var olduğu mesajını Sayın Cumhurbaşkanımız orada işlemiştir konuşmasında. Sayın Cumhurbaşkanımızın konuşmasını şundan örnekliyorum, devletimizin en yetkili makamında olan kişi olduğu için. Ama olguyla o mesaj çatışıyor.

Şimdi ben gayet basit bir şey soracağım size: Bundan 4-5 gün önce -4 gün göz altında kaldıklarına göre- iki insan hakları örgütünün yetkilisi apar topar gözaltına alındılar. Niye gözaltına alındılar, niye salıverildiler; bunu izah edebiliyor musunuz? Türkiye'de galiba yapmamız gereken şey, artık şu korku belasından kurtulmaktır. Çıkar, 3 kuruşluk mevki saplantısından kurtulmaktır. Türkiye'de yapılması gereken şey budur. Benim bireysel olarak Parlamento'ya bugünkü kompozisyonuyla çok fazla güvenim yok. Yok, çünkü en son yazın, Temmuz'da toplandılar ve sözünü ettiğim önlemleri aldılar. Barışa ilişkin olarak çok önemli, hayati meseleler Parlamento'da tartışılmıyor. Şimdi mesela bu güvenlik şeriti meselesi, ülkemizin sınırlarının dışında 20 km genişliği olan bir güvenlik şeriti meselesi ve bunun gibi... Peki, neye güvenebiliriz? Yasama organı iyileştirmeler yapmıyor, demokratik açılımı sağlayacak yasaları

çıkartmıyor gibi nedenlerden ötürü biraz umutsuzum, karamsar bakıyorum. Nereye güvenilebilirim bir hukukçu olarak? O zaman bir barış halinin olmamasından, hakların ve özgürlüklerin sabahtan akşama sistemli biçimde ihlal edilmesinden doğan problemler karşısında ben yargıya güvenilebilirim; başka bir yol var mı?

Gelin görün ki, Türkiye'de yargı da demokratik açılımda kendisine düşen asli sorumluluğu yerine getirmekte -altını çizerek söylüyorum ve dikkatli seçiyorum sözcüklerimi- gönülsüz davranıyor, çekingen davranıyor. Yargının ürettiği kararlara -buna en yüksek mahkemelerimiz dahil- bakarsanız görürsünüz ki, bu kararların büyükçe bir bölümünde salt metne bağlı kalınarak, yani hukuka uygunluk yerine sadece yasaya uygunluk denetimi yapılarak üretilen içtihatlar söz konusudur. Şimdi düşünebiliyor musunuz -bakın hukukçu olmanıza gerek yok, ben sizin mantığınıza sesleniyorum- ülkede antidemokratik olduğu hususunda hiç tereddüdü olmayan, yani insan aklıyla, sağduyusuyla, yani bu da olmaz, böyle saçmalık olur mu diyebileceğimiz antidemokratik nitelikli yasa var, yasaların birçok hükmü var. Şimdi bir yargı yeri düşünün ki, diyor ki, tamam, bunlar hakikaten bırakın demokratik prensiplere, insan hakları prensiplerine uygunluğunu, akla, mantığa da aykırı, ama yine de ben bunu uygulayım. Niye uygularsın? Çünkü yasa bunu diyor, yasa değişmediği sürece bunu uygulayım diyor. Böyle bir mantığı eleştirdiğimizde -hukukçular için söylüyorum bunu- bir saptırmayla karşılaşırız. "Sen o zaman hukukçuya, yargıca keyfi davranmasını mı, kafasına göre davranmasını mı öneriyorsun?" şeklinde en yetkili yargıçların ağızından tanışmalar yapılıyor, basına yansıyor bunlar. Bunlar bizim söylediğimiz şeyler değil tabii ki. Bizim söylediğimiz şeyler, Türkiye'nin taraf olduğu insan hakları belgelerindeki standartları uygulayın, bunu uygulamaya yetkilisiniz şeklindedir. Bir şey daha söyleyeyim: Görevlisiniz, bunu unutmayın diyoruz; ama bunu anlatmakta güçlük çekiyoruz, insan haklarının kurumsallaşmasının karşıtı ortam içerisinde, şa'nlar içerisinde, ne yasamadan ne de yargıdan ben ümit ettiğim, bekleyebileceğim, bir hukuk devletinde bekleyebileceğim güvenceleri bulamıyorum. Yürütmeyi hiç söylemedim. Yürütme, idare zaten yapıp etmelerin, bu hak ihlalleri pratiğinin motoru olarak işlev görüyor, böyle bir problemimiz var.

Geriye ne kalıyor? Sayın beyler, bayanlar, geriye bir şey kalıyor: Toplumun aklını başına devşirmesi ve sesini çıkarmaya başlaması kalıyor; başka bir şey kalmıyor. Yani son günlerdeki moda ifadeyle sivil toplum hareketinin güçlenmesi, sivil inisiyatiflerin, girişimlerin, platformların sesini duyurması... Bugünkü toplantı da işte bunlardan bir tanesi. Fakat bu tür toplantılarda hep olduğu gibi bu sivil toplum örgütlerinin de bir hastalığına bu vesileyle, yani kendi hastalığımıza işaret etmeden geçmek istemiyorum.

Soru şudur Türkiye'de bana kalırsa; Sivil toplum, sivil mi? Bana öyle geliyor ki, Türkiye'de sivil toplum, sivil değil. Sivil toplumun sivil olup olmadığını, yani sivil toplum dediğimiz toplumsal girişimin, hareketin, gruplaşmanın, demokratik talepleri olup olmadığını anlayabilmek için çok basit bir şey yapabiliriz değil mi? Sizin yapacağınız şeyi ben de yaptım. Açarsınız, bu örgütler ne diyorlar, ona bakarsınız. Sonra o örgütler, o demelerine koşut bir eylemlilik içerisinde mi? Buna bakarız. Türkiye'de sivil toplum olarak adlandırılabilir -bu kaba bir kategorileştirme; çünkü sivil toplum olarak adlandırılabilir örgütlenmeler içerisinde de bir bütünlük yoktur, ona işaret edeceğim- çok farklı taleplerin yükseltilebildiğini, birbiriyle çelişik taleplerin, beklentilerin yükseltilebildiğini ve gerçekten barışı isteyen, gerçekten demokratik açılımı, demokratikleşmeyi isteyen kesimin çok küçük

bir kesim olduğunu görüyoruz. Onun için "sivil toplum, sivil mi?" sorusu önemlidir.

Örneğin İnsan Hakları Vakfı bir şey dediği zaman, sivil toplum örgütlerinin büyükçe bir bölümü için bunlar kötü... Niye? Mesela, onlar barış diyorlar. Savaş gerçeği var, barış olsun diyorlar. Geniş kesim için ise böyle bir şey denmemesi gerekir..

Başka bir örnek; sivil toplum örgütlerinden bir bölümü Türkiye'de ekonomik seferberlik adı altında, aynı zamanda sadece sosyal ve ekonomik hakları değil, siyasal haklarımızda da daha bir tırpana yol açacak istisnai yönetim usullerini talep ediyorlar. Kim mi? Örnek olsun diye söylüyorum: TÜSİAD ve bu örnekler uzatılabilir; sivil toplum örgütleridir bunların hepsi, işçi sendikaları bulunduğu gibi TÜSİAD'ın örneklenen taleplerine koşut talepleri bulunan örneğin işveren sendikaları var. 12 Eylül hukuk düzeninin süregitmesinden yana açıklamalar yapıyorlar, daha da sıkılaştırılmasından yana açıklamalar yapıyorlar. Bunların hepsinin tek tek referansını vermek olanaklı. Gizli kapaklı değil, bunların hepsi basında çıkan, televizyonda izlediniz, ama o bağlantıyı kurmadan, o anda izleyip geçtiğiniz şeyler. Maksat, bunları alt alta getirip tabloyu çıkarmak; benim yaptığım bu, böyle bir tablo var. İşçi sendikaları şimdi nema peşinde. Özgürlükler meselesinde henüz sesini çok çıkartamıyor. Çok önemli bir eylemlilik gerçekleştirdiler 1990'ların başında, 12 Eylül tahribatının sonrasında önemli bir aşamaydı; fakat o eylemlilik de sadece ekonomik taleplerle sınırlı kalıyor, bunu aşamıyorlar, henüz aşamıyorlar. Şimdilik DİSK Başkanı sadece Bakırköy Meydanı'nda "yağma yok" hareketlerini yürütüyor; ama henüz sivil toplumun önemli bir örgütlü kesimi olarak demokrasi talepleri çok güçlü bir biçimde ifade edilemiyor; böyle bir dağınıklık var. Ben üniversite hocasıyım; üniversite hocaları yıllardır bir araya gelemiyor, son on beş yıldan söz edelim, bundan bir-iki sene önce -yanlış hatırlamıyorsam- bir araya geldik, "maaşlarımızı artırın" dedik. Ben onu küçümsemiyorum, hiç olmazsa o vesileyle bir araya geldik. Henüz üniversitede de yeterli örgütlenme yok; üniversitede sendikal bir faaliyet var, biliyorsunuz Üniversite Öğretim Elemanları Sendikası var ve ayrıca Öğretim Üyeleri Derneği var, ama bunlar, henüz yeterli üye bulamıyorlar. Bu nedenle üniversitede de demokrasi talepleri çok yükselmiyor.

Son olarak belirtiyorum, demek ki, bel bağlayabileceğim, umut bağlayabileceğim, harekete geçmesini isteyebileceğim sivil toplum, yasama, yargı ve yürütme organlarını da talepleriyle yönlendirecek olan sivil toplum, Türkiye'de barışı gerçekte güçlü, inançlı ve sağlam bir şekilde seslendiremiyor; en demokrat olan bile bunu seslendiremiyor. Kürt meselesi oldu mu iş değişiyor.

Son söz olarak söylüyorum, çok daha büyük bir tehlikenin tuzağında ve eşiğindeyiz. Bu da dün gerçekleşen, işte bugün basında da yer aldı, adli yıl açılışı törenlerindeki açıklamalardan hareketle el alınabilir. Ciddi bir tehlike laik, anti laik yapay gerilimdir. Elbetteki akılcı olma, aklın yolunda ilerlemek gerekir, bu çağın bir gereğidir; ama bunu tartışmıyorum, başka bir şeyi tartışmak istiyorum: O "sivil toplum, sivil mi?" sorusu ekseninde bir tartışmayı gündeminize getirmek istiyorum. Öyle bir noktaya geldik ki, entelektüel çevrede bir grup insan, sivil toplumun belli kesimleri, ancak ve ancak laiklik meselesi söz konusu olunca seslerini çıkartabiliyorlar; ama İstanbul'un, Ankara'nın göbeğinde ayda en az bir tane yargısız infaz olurken, aynı örgütlerin, çevrelerin, yazarların seslerini çıkartmadığını dikkatinize

sunuyorum. Türkiye'nin sivil toplumu bu açmazı yaşıyor. Laiklik konusunu savunmak önemlidir ve gereklidir. Tıpkı bunun gibi, insan haklarını bir bütün olarak kavramak, ihlal edildiği her aşamada aynı tutarlılıkla, aynı namusla, aynı kararlılıkta sesimizi çıkartmak da o derece önemli ve gereklidir. Bunu yapmazsak ne olur? Yapmazsak şimdi yaşadığımız olur, barışsız bir ortamda yaşarız, şiddetle doğar, şiddetle büyürüz, şiddet hayatımızın olağan bir parçası haline gelir. Benim hiç uzmanlık alanım değil ama, yani o kadarının olabileceğini öngörüyorum, şiddetin yetiştirdiği kuşaklar da normal olmayan kuşaklar haline gelir. Çünkü işte, usta gazeteciler, gözlemciler gidiyorlar, hekimler bu alanda çalışıyorlar, raporlar ortaya çıkıyor. Şiddet ortamında yetişenlerin bir biçimde sapkın davranışları ortaya çıkıyor ve bilimsel olarak ispatlanıyor. Unutmayınız ki, biz, toplum olarak böyle bir süreçten geçiyoruz. Sadece Güneydoğudaki güvenlik kuvvetleri mensupları vesaire değil, sadece orada doğrudan çatışmanın muhatabı olanlar değil, toplu olarak sabahdan akşama kadar televizyonda cesetleri seyreden, ölü sevici bir topluma biz nasıl olup da sesimizi çıkartmıyoruz? Ölü sevici bir toplum haline geldik. Teşekkür ederim efendim.

Başkan - Teşekkür ederim. Buyurun Sayın Parlar.

Av. Suat PARLAR - Öncelikle merhaba. Ben, bu ülkede mizahın insana çok hoş sürprizler hazırladığını görüyorum. Bugünkü toplantı da bir parça bunun örneği oldu. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nde barış tartışılıyor; bunu çok ilginç bulduğumu ifade etmek istiyorum; ama burada durmuyorum, bir başka şeyi de ilave ediyorum: Ben, hiçbir yerde "barış" yanlısı olduğumu deklere ettiğimi hatırlamıyorum, bunun mefhumu muhalifinden benim savaş yanlısı olduğum da rahatlıkla çıkarılabilir ve bunun bir olanak olduğunu düşünüyorum; yani dost olmayan bir toprakta bulunmanın, biraz da bizim siyasi kalıtımımızdan gelen özellikler nedeniyle silahlı propaganda konusunda çok elverişli imkanlar sunduğunu düşünüyorum; fakat yanlış almayın sakın, bu silahlı propaganda, bizim özlediğimiz dünyaya yönelik silahlı bir eleştirinin propagandası olmayacak. Sizleri, Türkiye'deki militer birikim modeline, askeri sınai komplekse düşman etme ve bu yapıyla savaş iradesini güçlendirme anlamında bir propaganda olacak.

Şimdi bunun ciddi bir varsayım olduğu inancındayım ben. "Askeri sınai kompleks" dedim. Düne kadar Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa'nın dışında herhangi bir ülke için bankacıların, ticaret burjuvazisinin önde gelen kesimlerinin, endüstricilerin ve "silahlı bürokrasinin içice geçtiği modeller çok fazla tartışılmazdı; ama giderek Türkiye'de çok rahat bir teorik kurgu içerisinde askeri sınai kompleks çerçevesinde oturtulabilecek gelişmeler yaşanıyor. Bir defa şunu net olarak söylemek mümkün: Türkiye'de tekeller sermaye uzunca bir zamandan beridir militer birikim modeline veya böyle adlandırabileceğimiz modele bir geçiş yaptı. Bunun sonuçlarını sadece lokal çatışmalarla sınırlı görmemek lazım. Bu meseleyi kendi dışımıza itmek oluyor, hatta tersinden bir kurguyla çok fazla pozitivist, çok fazla akılcı ve özünde ırkçı eğilimler de barındıran ve bir halkı, bir sorunla kaynaştırarak o sorunu da kendinin çözeceği konusundaki büyüklenmeyle ileri süren bir garip elitist davranışa yol açıyor. Hayır, sorun aynı zamanda bütün siyasi coğrafya için geçerli bir sorundur, Türkiye, doğusuyla, batısıyla, kuzeyiyle, güneyiyle bir anayurt sömürgesi haline getirilmiştir. Artık giderek Türkiye'de burjuva diktatörlüğünün öncüleri, planlamacıları karın, silahların ateşlendiği değil,

yapıldığı yerde olduğunun bilincine varmaya başladılar. Aslında burada bir parça geriye de dönmek gerekiyor. Notlarımı karıştırabilirim, karıştırmak beni hiç kaygılandırmayacak, çünkü Türkiye'nin modernleşme tarihi aynı zamanda Türkiye'nin militaristleşme tarihidir. Bu bakımdan notlar karışsa da çok fazla bir şey fark etmeyecek. Devletin, çelik çekirdeğinin işleyiş yasalarında çok fazla değişiklik yok. Hatta bir fantezi boyutunda şunu bile söyleyebiliriz: Türkiye'yi militarist dalgalar çerçevesinde açıklamak bile mümkündür. Hemen bunu destekleyecek olgusal bir bilgi; "İstikbal göklerde" 1925 yılı Şeyh Sait Hareketi, kendi topraklarında sıkışan, Kemalist burjuvazi istikbali göklerde arıyor ve ilk uçak fabrikaları gündeme getiriliyor. Oldukça erken bir tarihte, 1927 başında Türk Hava Kurumu'nun, Kayseri'de bir uçak fabrikası kurma girişimi var. İkinci büyük dalga 1939'da ortaya çıkıyor. Yaklaşık 550 bin civarında insanın askere alındığını görüyoruz. 1945'e kadar bütçelerin yaklaşık yüzde 54'ü silahlanmaya ayrılıyor. Burada bir parantez açarak bir tez ileri sürmek istiyorum: -bunu kitabımda da yazdım- Türkiye sanıldığı gibi İkinci Dünya Savaşı'nın dışında kalmamıştır. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi İmparatorluğu'yla birlikte örtülü ve açık muharebelerin içerisinde olmuştur, hedefi Sovyetler Birliği olmuştur ve sonrasında dünya düzleminde oluşturulan soğuk savaş yapıları konusunda Türkiye'nin oldukça hazırlığı vardır.

Şimdi bizde şöyle bir gelenek vardır: Genellikle Türk aydını, Türkiye'ye bütün iyiliklerin de, kötülüklerin de dışarıdan geldiğini düşünür. Bu bazen Amerika olur, bazen de işte eksen karmaşası içerisinde Almanya eksenini olur, Fransa eksenini olur, yer değiştirir... Ben, bu ülkenin, böyle bir acz tablosu içerisinde birtakım kaçamak kavramlarla değerlendirilmesine "gelişmekte olan ülke" kavramlarıyla değerlendirilmesine karşıyım. Ne demek gelişmekte olan ülke? Bu ülkenin ilk silah fabrikatörleri 1930'lu yıllarda ortaya çıkmış. Bir tanesi Nuri Demirağ, bir diğeri geçenlerde mezarı taşınan halife damadı Enver Paşa'nın biraderi Nuri Paşa (Nazilerin adamıdır) büyük bir silah fabrikatörüdür. Nitekim o silahlarıyla birlikte 1949 yılında bir patlamada yok olup gitmiştir- ve bu ülkenin bütün askeri maceralarında, faşistleşme sürecinde bu kişilerin paylarını görmek mümkündür. Şimdi bir başka militarist dalga dönemecine geliyorum hemen. Çok büyük bir başarı olarak gösterilir "Türkiye, kapitalist dünya sistemine meydan okudu" denilir, 1974'te Kıbrıs'a yönelik işgal hareketiyle ilgili olarak. Hiç böyle bir şey yoktur, tam tersine Batının bölgedeki militer gücünü temsil eden Türkiye ve Yunanistan, bu süreçten sonra inanılmaz bir silahlanma dalgasıyla yaşa girişmişler ve bu beraberinde "iç savaş" süreçlerini ortaya çıkarmıştır, toplumsal çürümeyi ortaya çıkarmıştır.

Ben hatırlarım, 1975'ten itibaren Türkiye'de çok net bir şekilde silahlanma kampanyaları gündeme getirildi, birtakım vakıflar kuruldu ve buralarda büyük oranda fonlar toplandı. Şimdi 1975'ten sonra Devlet Planlama Teşkilatı'nın silah sanayiiyle dolaylı ya da dolaysız ilişkisi olan kurumların ötekilere göre öncelik taşıyacağına dair bir formülasyonu var; çok önemli olduğunu düşünüyorum, iktisatçılar çok az tartıştılar ve buna yönelik olarak "REMO Planı" denilen, ordunun reorganizasyonuna yönelik çok ağır maliyetli bir plan ortaya atıldı. Biraz da bu planın işlerliğine ilişkin bazı rakamları da vereceğim. Çok hızlı geçiş yapmak istiyorum.

Diğer bir militarist dalga, 1980 12 Eylül'ünden sonra ortaya çıktı. 1981'de bir iktisat Kongresi topladılar İzmir'de. Bu iktisat Kongresi'nde ağırlıklı olarak savaş sanayininin stratejilerine yönelik tebliğler gündeme geldi. Daha sonraki serüveni biliyorsunuz, Savunma Sanayi Müsteşarlığının kurulması ve

giderek askeri sınıai kompleks denilen yapının ortaya çıkması, bu yapının en tepesinde bulunan insanın da, artık halk arasında da bilinen deyimle "bay yüzde 5" olarak tanınması. 1986-1994 döneminde Müsteşarlık, 26 projeye 2 milyar 873 milyon dolar kaynak ayırdı. Bakın, proje diyorum, burada teknik meseleleri benden daha iyi bilen insanlar var. Bu boyuttaki bir finansmanın ne anlama geldiğini onlar daha iyi takdir edeceklerdir kuşkusuz. Bu dönemden sonra Türkiye'nin tekelci sermayesinin büyük gruplarını veya gelişmekte olan agresif sermaye gruplarını silah sanayiinde görüyoruz. Hemen birkaç tane örnek vermek istiyorum: FMS Nurol Savunma Sanayi. Bu firma, 1988'de zırhlı araçlar konusunda bir anlaşma imzaladı, çok yüklü bir anlaşma. Zırhlı araç projesi 1996 yılına kadar sürecektir bir proje ve o zamanın değerleriyle 1.76 milyar dolar ve Nurol tesislerinde bugüne kadar 1.032 zırhlı araç üretildi. Biz, Bosna'ya veya Somali'ye -sadece yeni dünya düzeni kurmaylarından, yeminli kapitalizm savunucusu Çevik Bir gibi askerleri göndermedik. Aynı zamanda ne gönderdik? FMS Nurol zırhlı araçlarını gönderdik. Bir başka şirket: Mikrodalga Elektronik (MİKES)'in oldukça yüklü bir sermayesi var. Türkiye'de Kavala Grubu'yla ortak çalışıyor. Kavala'nın bir özelliğine de değinmek istiyorum: Türkiye'de Kavala, 1980'den sonra sivil toplumcu veya sol liberal aydın kuşağın kavram stoğunu sağlayan bir yayın kuruluşunun finansörü konumundaydı; yani buradan bir şey çıkıyor, bunu daha önce ben gayet açıklıkla yazdım, artık Türkiye'de Milli istihbarat Teşkilatı veya benzeri kurumlar, sola ilişkin planlama görevini, tekelci sermayenin silah işiyle içli dışlı olan kanadına aktarıyorlar. Tabii bir bütün olarak devletin "sol" politikası olmayacak anlamına gelmiyor, ama sorumlular yer değiştiriyor. Aydın Yazılım ve Elektronik diye bir firma var. ROKETSAN var, MES Makina var, Coşkunöz, OTOKAR, TIRSAV, ASELSAN, TUSAŞ, İbrahim Örs, Barış Elektrik -adı Barış Elektrik- örneklerini uzatmak mümkün. Aşağı yukarı 22 civarında firma şu anda Türkiye'de silah üretiyor ve Türkiye -bazılarına şaşırtıcı gelebilir- bölgede İsrail'den falan büyük silah ihracatçısı durumunda, uzun zamandan beri silah ihraç ediyor. Bunun ben çok önemli olduğunu düşünüyorum. Türkiye'de neler üretiliyor? Türkiye'de F-16 savaş uçağı, jet motoru ve uçak motor parçaları, elektronik denizaltılar, firkateynler, paletli ve tekerlikle zırhlı personel taşıyıcılar, zırhlı keşif ve devriye araçları, askeri otobüs ve kamyonlar... Saymakla bitmiyor, Türkiye'de onlarca çeşit silah üretiliyor. Demin saydığım pek fazla tanınmamış firmalardır. Tanınmışlardan da söz edeyim: STF, ENKA, Sabancı, Koç, hepsi silah üretimi içerisinde Koç ve Sabancı silah işine ilk uyananlar, amiyane tabiriyle, ikinci İzmir İktisat Kongresi'nden sonra Sabancı'nın Akkardam Fabrikası'nda tanklar için çok gerekli, hayati olan transmiyon mili üretimine geçtiğini biliyoruz. Aynı şekilde Koç, zırhlı araçlar üretiminde öncü konumda. Bakın, İktisat Kongresi dedim. Hemen onunla ilgili notlardan bir nokta hatırıma geldi. Savunma sanayi yüksek teknoloji gereği makine, imalat, metalürji... şeklinde devam edip gidiyor. Burada anlatılan şu, diyor ki, "Sinerjik yöntemlerle, yani adaptasyon yöntemleriyle biz beyaz eşya üreten veya otomotiv üretimi yapan firmaları, çok güzel silah üreten firmalar haline dönüştürebiliriz". Bunlar çok erken tartışılmaya açıldı, 1981 yılında tartışılmaya başlanıyor ve şöyle bir çözümleme geliştiriliyor, deniliyor ki, planlanan elektronik veya beyaz eşyada sıkıntılar gündeme gelecek, birtakım açmazlar ortaya çıkacak, bunun önüne geçilmesi için şimdiden planlamalar yapılmalıdır. Bu çağrıya hemen cevap verdiklerini görüyoruz, ilk cevap veren Koç ve Sabancı oluyor. Biliyorsunuz Ford Grubu'yla Koç'un ortaklığı vardır, Ford'un Avrupa temsilcileri geliyorlar,

fabrikalarında inceleme yapılıyor ve sonuçta birtakım sinerjik düzenlemelerle Koç, silah üretimine başlıyor. Mesela, Koç'un bünyesinde bulunan Otokar firması, gelişmiş silah sistemleri yanında devriye araçları, keşif araçları, zırhlı personel taşıyıcılar, iç güvenlik araçları üretiyor. Şimdi aslında dağınık halde, saçılmış halde bulunan birçok olgu anlamlandırılmayı bekliyor. Kavala ile ilgili bir ipucu verdiğimi sanıyorum. Bir başka ipucu da, askeri sınai kompleksin siyasi ve iktisadi örgütlenmesine yönelik bir örnek olacak, ama silahtan bakmaya başlayacağız meseleye bir parça. Mesela Tekfen Radar Sanayi var, radarın haricinde Tekfen'in bir başka kuruluşu da var. Tekfen silah meselesinde Türkiye'de aslan payını alıyor ve bunun yanı sıra NATO'nun Türkiye'ye verdiği önemli işlerin çoğunu Tekfen Grubu inşaat anlamında da alıyor. Tekfen'in başında üç ortak bulunuyor, üçü de Türk-Amerikan İşadamları Derneği üyesi, TÜSIAD'ın kurucuları. Son zamanlarda Türkiye'nin Orta Asya'ya yönelik politikalarının belirlenmesinde de oldukça işlevli bu kişiler ve önemli bir özellikleri de Bilderberg üyesi olmaları. Burada bir siyasi kompozisyona dikkatinizi çekmek istiyorum: Silahlanma olgusu, kapitalist enternasyonalin, hükümetler üstü hükümetlerinden, ulusal forumlarından soyut bir iş değildir, oraların vizesi gerekir. Türkiye'de tekelci sermaye o vizeyi uzunca bir zamandan beridir almış durumda. Bunu nereden çıkarıyorum? Bunu şuradan çıkarıyorum; Çünkü Türkiye'de çokuluslu şirketler, çokuluslu tekeller, yerli ortaklarıyla beraber uzunca bir zamandan beridir cirit atıyorlar. Elimde bir liste var. Bu listedeki şirketleri okumak için filolog olmak lazım, birden fazla dil bilmek lazım, ama dilimin döndüğünce okumaya çalışayım: Philips'i biz radyo vesair konularla ilgili biliriz; hayır silah üretir. Liton, Zeis, MTU, Nord Trop, Royce Royce -araba markası olarak biliriz, uzunca bir zamandan beridir silah işinde ve de ortakları var- GIAD, Marconi şeklinde liste uzayıp gidiyor. Merak edenler Türkiye'deki ortaklarını bulabilirler. Demek ki, demin sözünü ettiğim anayurt sömürgesinin yağmalanmasında Türkiye'deki tekelci sermayenin ve tekelci sermaye ile ortak olan general partilerinin, bir de bu düzeyde dış ilişkileri var.

Şimdi hemen hızla bugüne gelmek istiyorum. Çok kişinin dikkatini çekmedi, eleştiri gelmedi. Demin hocamın söylediği gibi hiç tepki yükselmedi. Çok yadırgıyorum, neydi o konu: Mart ayında bir brifing düzenlendi, adına "Savunma Sanayii Brifingi" denildi ve bu brifingde 150 milyar dolarlık bir kaynağın 1995-2005 yılları arasında SHP (Stratejik Hedef Planları) doğrultusunda milli bir silah endüstrisinin geliştirilmesine ayrılacağından söz edildi. Daha doğrusu ordu bunu deklare etti ve bakın, nasıl deklare etti. Ordu sözcüsü, bu brifing sırasında savunma sanayi kar oranı yüksek bir sektördür tespitini yaptı. Sanki bir tümgeneral değil de Türkiye Odalar Borsalar Birliği planlamacılarının biri konuşuyor, net bir şekilde bir dünya görüşü seçimini ortaya koydu. Tabii bu, bizler için çok alışılmadık bir şey değil, çünkü daha önce de yeni dünya düzeni kurmayı Çevik Bir, serbest piyasa ekonomisini Orta Asya ülkelerine taşıma konusunda Türk Ordusu'nun kararlılığını dile getirmişti. Yani kapitalizmin Orta Asya'da özellikle de üstyapı anlamında kurulması için Türk Ordusu'nun bir güvence oluşturduğundan söz etmişti. Eğer ordunun son zamanlarda kendine verdiği görevler -ben öyle diyorum, çünkü Türkiye'de orduya kimse görev filan veremez. Bu askeri sınai kompleks içerisinde görevlerini kendi tayin eder. Bir yayılcılık misyonu var ve bu yayılcılık misyonunun bir yanı fiyaskoyla da sonuçlansa Orta Asya'yla ilgiliydi ve temelinde bu mesele duruyordu. Şimdi bu kadar değil, onun dışında bir başka kaynağa vurgu yapıldı, denildi ki, Türkiye'de 1.000'in

üzerinde proje var, silah sanayii anlamında önemi olan 1.000'in üzerinde proje var. Bu projelere de 67 milyar dolarlık kaynak ayrılacak. Bunlar direktifti, toplantıya TÜSİAD temsilcileri katıldı -Orduyu söylemeye gerek yok- parti temsilcileri oradaydı, bütün parti temsilcileri bunu alkışladı. Bu toplantının ikincisi de, Necmettin Erbakan görünür hükümete, görünür iktidara geldikten sonra yapıldı. Necmettin hocanın, askerlerin -moda deyiimiyle- vizyonlarını çok aşacak tarzda heyecanlı bir biçimde projeye değer verdiğini her kaynağın seferber edileceğini söylediğini gördük ve ilginçtir, demin hocam Parlamento'dan söz etti. Bu toplantılar sırasında Parlamento'ya da birtakım direktifler verdi, dedi ki, "Bu yıllar arasında reorganizasyon planlarının işlerlik kazanabilmesi Parlamento'dan çok hızlı kanunlar çıkarılmasına bağlıdır. Bu konuda Parlamento'nun üzerine düşeni yapacağından eminiz" Bununla yetinmediler, üniversitelere direktif verdiler. Bütün kamu kurum ve kuruluşları - buna üniversiteler de dahil dediler- bu silah sanayi çalışmaları içerisinde yer alacaktır" Şimdi burada bir parantez açmak istiyorum. Bence üniversiteler içinde bulunan çok değerli öğretim üyelerini tenzih ederek söylüyorum, zaten uzunca bir zamandan beridir Türkiye'de militarizmin doğal bir parçası haline gelmiş vaziyetler. Bir örnek vermek mümkün ama Orta Doğu Teknik Üniversitesi, TÜRSAT gibi askeri bir projenin işletilmesinde büyük pay sahibi ve silah sanayiine yönelik araştırmalar olduğunu biliyoruz. Bu, giderek Atom Enerjisi Kurumu, TÜBİTAK gibi üniversitelerle çok bağlantılı kurumlara da yayıldı. Bununla yetinilmiyor, -örnekler vermek de mümkün- Türkiye'de özellikle sosyal bilimler dalında bazı üniversitelerin bazı bölümlerinde "düşük yoğunluklu savaş" uzmanlarının görev aldıklarını görüyoruz. Artık çok kaba bir şekilde Türkiye'de siyaset planlamasını MİT veya moda deyiimiyle kontrgerilla yapmıyor, bunlar için üniversiteler kadrolar var. Bu kadroların Milli Güvenlik Akademisi türünden kuruluşlarla içice, hatta birtakım "sol" adına girişimlerde de bulduklarını biliyoruz. Bunun çok fazla detayına girmek istemiyorum. Ama benim aklıma hemen bir eylem türü geliyor. Mesela, şu yapılabilir, insanları duyarlılığa davet etmektense şu söylenebilir: Eğer gerçekten barış yanlıysak, üniversitelerde görev alıp daha sonra birtakım tadı burslar karşılığında Milli Güvenlik Akademisi'nde ders veren hocaların dersleri boykot edilmelidir mesela. Burada ben size hemen bir sürü isim sayabilirim, ama saymayacağım. Mesela, böyle bir eylem son derece anlamlı olur. Şimdi önümde listeler var, bu listelerin detayına girmek, sizi savaş konusunda bence daha aktif hale getirecek. Buradan barış yanlısı olarak çıkma ihtimali ortadan kalkacak. Eğer ben, buradan Türk Ordusu'nun ihtiyaç maddeleri olarak sıraladığı maddeleri size sunarsam, sanıyorum buradan çok da barış sever bir çizgiyle ayrılma durumunuz olmayacak.

Şimdi bir noktaya daha çok kabaca değinmek istiyorum. Bunca endüstriye, bunca çalışmaya rağmen aynı zamanda Türkiye obur bir silah ithalatçısı. Suudi Arabistan'dan Sonra 7.3 milyar dolarla dünya ikincisi ve dünyada silah almadığı ülke yok. Mesela, geçenlerde Şili'den eski Devlet Başkanı Alvin'i çağırmışlardı, msket bombalan aldılar. Basın bunu haber aldı, ama yazmadı. Çünkü basın da bu militarist çürümeden payına düşeni alıyor. Hatta basın da bu militarist çürümenin ortağı konumunda. Militarist çürümeyi çok basitçe kullanmıyorum. Batıdan örnek vermek bizde çok modadır; ben modaya uyacağım. Askeri sınai kompleksinin, Batıdaki, Fransa'daki işleyişine baktığınız zaman inanılmaz bir rüşvet çarkının döndüğünü, rüşvetin kurumlaştığını görüyoruz. Mesela, dışarıya ihracat yapan silah endüstricilerinin verdikleri rüşvetleri vergiden düşüklerini biliyoruz veya

general partilerinin, bu silah alımlarında nasıl işler gördüklerini biliyoruz.

Türkiye'ye gelince, Türkiye bunun en güzel örneklerini verdi: Lockheed meselesi patlak verdi. Şimdi artık basında da yazıldı, devlet sırrı olmaktan çıktı. Hava Kuvvetleri Komutanı'nın oğlunun silah tekelleriyle içice olduğunu biliyoruz. İspanyolcam yok, telaffuzumu bağışlayın, CASA olayı vardı. Mesela, o olayda Bay yüzde 5'e de çok yakın olan zat, şu anda Türkiye'de muhalefetin başını çeken partinin Genel Başkan Yardımcısı. Olgusal örnekleri çoğaltmak mümkün, fakat çoğalttıkça iç karartıcı bir tablo ortaya çıkacak. Onun için bu örnekleri burada kesmek istiyorum, ama şu kadarını söylüyorum, Türkiye'de silahlı bürokrasi içerisinde artık çok net bir şekilde çıkar partileri var, klikler var. Bölünme de çıkar eksenli bir bölünme. Bunu mümkün kılan süreçlere hemen örnek getirilebilir. OYAK'ı hepimiz yaşadık biliyoruz. Bir başka şey söylenebilir, dünyada özel bankası olan tek ordu, Türk Ordusu'dur, Türk Ordusu'nun özel bankası vardır, bir dönem İrlanda'da banka satın aldılar ve Türkiye'de Ordu, bu haliyle 80 bin üyeli bir anonim şirkete dönüşmüş durumda; bu gayet net görülüyor. Şimdi buna yönelik mücadelenin pasifist araçlarla mümkün olacağını hiç zannetmiyorum; bir. İkincisi, bir şeyi yanlış buluyorum, demin de söyledim: Bir halkın adının, sorun kavramıyla yan yana getirilmesini ben doğru bulmuyorum; insanlık onuru adına hiç doğru bulmuyorum. Bu askeri sınaî kompleks meselesi üzerinde düşünürken, aslında bir başka noktaya da parmak basmak gerekiyor özellikle Türkiye'nin toplumsal muhalefeti anlamında, O da şu: Bakın, İstanbul Teknik Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi benim de içinde bulunduğum mücadele dönemleri içerisinde solun dalga dalga yükseldiği ve koridorlarda insanların "ben solcuyum" dememeyi ayıp saydığı okullardı. Deminden beridir Türkiye'de silah endüstrisine değiniyorum, yan sanayileriyle birlikte değerlendirildiğinde daha anlamlı sayılar ortaya çıkar, Türkiye'de şu anda silah sanayiinde yaklaşık 6 500- 7 000 civarında mühendis çalışıyor. Bunun çok önemli bir sayı olduğu inancındayım.

Bir ikinci nokta: -ben iktisatçı değilim- Türkiye'de çok iyi kamu ekonomisi uzmanları var, çok iyi iktisatçılar var, lütfen bir tanesi çıksın, bana Türkiye'de olgular düzeyinde silah sanayiine ilişkin ne yazdığını gösterebilir. Türkiye'de gerçeklerin üzeri örtülüyor. Ne yazık ki, Türkiye'de pasifist sınıf mütarekesini ön plana çıkaran, sahte barış peygamberlerini ön plana çıkaran akımların kavramlar stoğunu oluşturan grup, Türkiye'nin en büyük silah komisyoncuları, silah tüccarları tarafından finanse ediliyorlar. Ben, "Türkiye'de niye sivil toplum yok, niye anti militarist bir dalga yok?" sorusunu buralardan ilham alarak sormak gerektiği inancındayım. Bu mekanizma anlamında, bu savaş makinasının, bu savaş aygıtının kırılması anlamında benim kafam gayet net; ama bu benim politik görüşümle ilgili olduğu için burada açıklamak gereğini duymuyorum. Yalnız bir şeye tabii ki, değinmeden geçemeyeceğim: Türkiye çok tehlikeli bir oyun oynuyor. Türkiye kendine bir Vietnam yaratmaya başladı. Adına "güvenlik kuşağı" dediği, belki de büyük bir kompleksle bir korku fırtınası içerisinde güvenlik kuşağı olarak adlandırdığı, ama fiili olarak Türkiye'yi emperyalist bir konuma sürükleyecek olan bir işgal hareketini denedi veya denemek üzere. Şimdi bu aşamadan sonra Türkiye'de savaş makinesiyle, askeri sınaî kompleksle, bunların arka planında yer alan sınıfsal güçler koalisyonuyla mücadele etmek, bizim açımızdan bir insanlık problemi; Neden? Şundan: Bir sonraki aşama dediğim gibi Vietnam aşamasıdır. Tarihte her şey iki kere olur derler: Trajedi ve komedi... Ben ona bir üçüncüyü ekliyorum: Maymunlar cehennemi diyorum. Çok hızlı bir şekilde bir maymun

cemaati olmaya doğru sürüklendiğimiz inancındayım. O bakımdan savaşa karşı savaş diyerek sözlerimi bitiriyorum.

Başkan - Çok hoş bir ilk oturum yaptık. Sayın Kuçuradi bize barışı tanımladı ve barışı tanımlarken de "toplumsal özgürlüklerin yerleştiği yerde barıştan söz edilebilir" dedi. Daha sonra Sayın Gemalmaz biraz daha derinleştirdi konuyu, "bu tanımlamalar doğrultusunda Türkiye'de iç barıştan çok da fazla söz edilemez" dedi. Daha sonra bir başka boyutuna geçti konunun, Sayın Parlar, dış barışla ilgili Türkiye'nin konumunu anlattı ve silahlanma konusundaki gerek yapımı gerek ithali konusunda çok ilginç bir konuşma yaptı. Biz, burada kısacık bir ara veriyoruz. Sonra Sayın Coşkun Aral'a sözü vereceğiz.

İKİNCİ OTURUM

Başkan: Dr. Füsün SAYEK

Başkan - Buyurun Sayın Aral.

Coşkun ARAL- Türkiye'de ismi tam konulmamış bir savaş veya çatışma yaşanıyor. Daha yeni geldim bölgeden. Birazdan size sunacağım "Haberci" programında Liberya'ya ilişkin yaklaşık 1,5-2 ay önce yaşadığım bir savaş belgeseli. Sanırım konuşmadan ziyade o görüntüler, size, yaşadıklarınızı veya bir savaş ortamının bütün gerçeklerini anlatacaktır. Bu film den sonra sorularınıza yanıt verebilirim. Evet, Liberya'da, savaşın olduğu bütün dünyada barış istiyoruz. Yalnız şunu söylemek istiyorum: Barış için savaşmanın yanlışlığına da inanıyorum. Barış için silahlanmanın yanlışlığına da inanıyorum. Barışı aramak için farklı savaş yöntemlerini yapan insanların savaştan başka bir yollar bulabileceklerine inanıyorum. Bütün bu inançları doğrultusunda umarım bir gün barış gelir dünyaya ve ben işsiz kalırım. Bunu istiyorum ve gönül rahatlığıyla bunu söyleyebilirim.

Yalnız bir gerçek var. Az önce gerek hocalarımızın gerek avukat arkadaşımızın dediği gibi, birtakım saptamalar var: Önce adalet, ardından silahlanma yarışına son vermek için birtakım engeller; ama bunların dışında bir başka gerçek daha var: Ne olur çocuklarımızı savaşa alıştırmayalım, yani savaş alışkanlığı bebek yaşlarda başlıyor. Bunu görüntülerde izlemişsinizdir. Dünyada dolaştığım bütün ülkelerde, savaşın var olduğu bütün ülkelerde ne yazık ki, çocuklara savaş daha doğdukları andan itibaren analar tarafından şiddetle yansıtılıyor ve bu ileri yaşlarda gerçek anlamda savaş severliğe dönüştürülüyor. Eğitim kurumlarımız, ama ondan önce aile kurumunda buna çok ama çok özen göstermeliyiz diyorum.

Bütün bunların dışında söylemek istediğim başka bir şey daha var: Bugün dünyada savaşı yaşamadıkları belirtilen, "çağdaş" diye nitelendirilen ülkeler, ne yazık ki savaş tüccarlığı yapıyorlar. Belki geçmişte yaşadıkları savaşın getirdiği korkuyla kendi ülkelerine sokmak istemiyorlar savaşları ve silahları, ama başka ülkelerde savaş kışkırtıcılığı için dil, din, renk; bunlar olmasa bile kaşla göz arasındaki mesafeyi hesaplayarak insanlar arasında ayrıcalık yaratıyorlar, birini diğerinden üstün kılıp kışkırtmalar yapıyorlar. Bugün ülkemizde var olan, adı konulmamış savaşın daha geniş boyutlara ulaşması her an mümkün. Bütün bunları yaparken açıkçası arzum, kışkırtıcılığa zemin hazırlamayalım, yani ortada birtakım gerçekler var kendi ülkemizde, birtakım alt yapı kurumlarının sağlam olmayışı, yönetimin birtakım eksikliklere sahip olması, ama ne olur, az önce hocalarımızın ve

arkadaşlarımızın dedikleri gibi korkmayalım. Yani savaşı yaratan korkudur. Savaşan insanlar, savaştan korktukların için ülkelerinden uzak tutmaya çalışırlar; ama savaştan korkmamak için de çok iyi tanımamız gerekiyor, çok iyi araştırmamız gerekiyor. Hamasi edebiyatıyla "biz onlardan daha üstünüz, onlar bizden daha zayıf; biz onları döveriz, alırız, ele geçiririz" politikalarıyla bir yere varılmaz. Bunlardan medet uman insanlar var. Daha Güneydoğu'dan yeni geldim ve gördüğüm kadarıyla bunu da söyleyebilirim: Bu savaşı devam ettirmek isteyen çok değişik kesitler var. Çünkü elde ettikleri geliri hayadan boyunca başka hiçbir şekilde elde edemezler. Bu kesit içinde -orada yaşayan yöre insanlar da dahil olmak üzere söylüyorum- yani X'e, Y'ye benzin satarak kazanan iki misli kazanıyor, silah satarak kazanan on misli kazanıyor, oraya ilaç, giyim eşyası, yiyecek yollayarak binlerce misli kazanıyorlar. Artı, bu bir başlangıç, dediğim gibi çok rahat bir şekilde -bütün ülke geneline yayılabilir- tanıdığımız savaşı durdurmak için mümkün olduğu kadar çok daha akılcı yöntemler bulalım. Bağışlayın; biraz şiddet içeriyordu filmdeki görüntüler; çok daha yumuşatılmış şeklini izlediniz, çok daha şiddet içerenler vardı. Kullanmaktan kaçındık, uyardık, ama tanımadığımız bir şey savaş; çünkü ülkenin bir tarafında olmasına rağmen ne yazık ki duyurulmuyor, ne yazık ki o acı sadece belli bir kümede kalıyor. Daha önceki güne kadar tanık olduğum olaylardan ne yazık ki kimse haberdar edilmiyor ve ettirilmiyor bu ülkede. Yani herkes garip bir uyuşukluk içinde. Bilmiyorum yani, tepkiler salt bir taraftan gelince insanlar da inanmıyorlar bu olaya. Sorularınız varsa bekliyorum... Soru yok herhalde. Teşekkürler.

SORULAR, YANITLAR ve KATKILAR

Başkan - Evet, altı meslek birliği olarak sadece bir haftaya sığdırmak istemediğimiz etkinliklerden birini bugün gerçekleştirdik. Şimdi çok çarpıcı görüntüleriyle, sözleriyle bence başarılı bir sunuş oldu; hep birlikte tartışalım. Bilemiyorum nasıl olur, ama biz, bu toplantıyı kayda geçiriyoruz ve öyle sanıyorum ki siz katılımcılara ulaştıracağız, meslek birlikleri olarak daha geniş kitleye de ulaştıracağız. O nedenle soru sormak isteyenler kendilerini tanıtırlarsa iyi olur. Bu arada meslek birliklerinden arkadaşlar var; Sayın Önen var, Sayın Mehmet Domaç var, belki burada ben meslek birlikleri olarak, altı meslek birliği olarak üstümüze alınmasak da, Gemalmaz'ın sivil toplum örgütleriyle ilgili bazı eleştirileri de oldu, o konuları da içeren barış konusunda somut önerilere dönüşen tartışma yürütebiliriz şimdi. Aynı şey konuşmacılar için de geçerli. Birbirimize katkılar olabilir, eleştiriler olabilir. Sayın Gemalmaz bir kısmını yapmıştı zaten. Sorularınızı bekliyoruz... Buyurun.

Fatih AKSU - Sayın Kuçuradi'ye sormak istiyorum:

Savaşların ve kavgaların bir şeyi paylaşma olgusundan, aynı ortak şeyi paylaşma olgusundan ortaya çıktığı söyleniyor. Benim şöyle bir saptamam var. Savaşlar ve kavgalar, insanların bazı şeyleri karşısındaki insanlara akıl yoluyla kabul ettirememeye korkusundan kaynaklanıyor diye düşünüyorum. Yani akıl yoluyla sorunların üstesinden gelememe ve karşısındakini alt edememe korkusundan kaynaklandığını düşünüyorum. Acaba siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Prof. Dr. İonna KUÇURADI - Savaş, birilerinin aynı şeyle ilgilerinde -onu

paylaşmamaktan veya başka bir nedenden- iki tarafın oluşmasıyla ve karşı karşıya gelmesiyle ortaya çıkıyor, demiştim. Sizin dediğiniz de bunun dışında kalmıyor. Ama siz, iki tarafın oluşmasında karşılaşılan bir psikolojik etkeni ön plana çıkarıyorsunuz. Karşımda, belirli bir konuda benden farklı düşünen biri, ya da bir şeyin benim istediğim biçimde değil de kendisinin istediği biçimde olması için direnen biri olunca, ben bu isteğimi -sizin deyişinizle- "akıl yoluyla" kabul ettirmekten vazgeçebilir, başımı alıp gidebilirim de. Ama başka biri, her ne pahasına olursa olsun istediğini kabul ettirmede direnebilir ve bunu "akıl yoluyla" -konuşarak, ikna ederek- kabul ettiremeyeceğinden "korkarak" şiddete baş vurabilir, hatta silaha sarılabilir. Birinci durumda iki taraf oluşmaz, ikinci durumda ise iki taraf oluşur ve karşı karşıya gelir. Bir anlaşmazlık durumunda önemli olan, iki tarafın oluşmasını önleyebilmektir. Taraflar oluşunca, çoğu zaman iş işten geçmiş oluyor. İşte kimi zaman iki taraf oluyor. Yani bir insanla konuştuğunuz sürece taraf değilsiniz; ama anlatamayacağım, "bu bana karşıdır" diye tavır takındığınız anda taraf oluyorsunuz. Yani mesela, şunu yapabiliyor muyuz: Bize karşı çıkan birisini taraf göreceğimize giremiyorsak, yani girmemeyi başarıyorsak, bazı şeyler başka türlü olur. Yani seni karşına almaya çalışan olabilir. Bu, günlük yaşamda da böyle. Muhakkak öyle şey yapıyor ki, sen onun karşısına geçeceksin. Yani taraf olmakla ilgilidir her şey. Bir şey karşı karşıya geliyor; çünkü bir şey anlatmak istiyor, o şeyi görmek istemiyor, anlamadığından, anlamak istemediğinden ve o zaman da anlatamayan da bir taraf oluyor. Yani sizin dediğiniz bunun dışında kalmıyor. Aynı şey konusunda tarafların oluşması savaşın can damarıdır; bu, günlük yaşamda da böyle. Ta oraya kadar gördük, önce beraber olan sonra karşı karşıya geldi. Yani savaşın deliliğidir bu ya da önemli bir kısmı, başıdır. Yani o da aynı şeydir; taraf oluyor.

Başkan - Buyurun Sayın Domaç.

Mehmet DOMAÇ (TEB Başkanı) - Efendim, benim Sayın Parlar'a bir sorum var:

Biliyorsunuz son yıllarda giderek silahlanmayla birlikte, silahlanmaya neden olan esas önemli bir konu şu: Daha az sayıda kayıp vermek ve savaşı çok daha kısa sürede bitirmek. Özellikle Amerikan halkı son yıllarda kendi ülkesinin insanının savaşta ölmesini istemiyor, savaşın da pek fazla sürmesini istemiyor. Sizce bu olgu, ne kadar doğrudur?

Bir de Sayın Gemalmaz'a bir sorum olacak: Biliyorsunuz, özgürlükler ülkemizde çok sınırlı, çok kısıtlı. Hatta bu kısıtlı özgürlüklerden de korkulduğu için daha çok savaşa doğru yaklaşıyor. Acaba bu olguya katılır mısınız, bu olguyu biraz derinlemesine açabilir misiniz?

Bir de Sayın Coşkun Aral'a bir sorum olacak: Biz, buradan Liberya'daki savaşı izledik, iyi bir çalışma; ancak orada bir siyasal, ekonomik boyut eksikliği izledim diye düşünüyorum ben. Bunu biraz açar mısınız, acaba oradaki siyasal olgu nedir? Erki eline geçiren insanlar, ne tür bir erk ele geçiriyorlar ve ekonomi anlamında, yani kuvveti ele geçirdiklerindeki ekonomiyi, hangi ekonomik olgularla donatıyorlar ve ne tür bir kazançları oluyor bu kadar kayıp sırasında? Teşekkür ederim.

Av. Suat PARLAR - Ben şöyle söyleyeyim: Amerika bence dünyayı beyin anlamında sömürgeleştiriyor; bunu şöyle özetlemek mümkün: Teorik fizikçi bir arkadaşım var. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya'dan yılda

ortalama 25 bin patent alınmış ABD tarafından, bu patentlerin önemlice bir bölümü silahla ilgili patentlerdir. Şimdi bunun savaşı en az kayıpla, en az insan maliyetiyle yürütme yönü var; ama bence işin burada ekonomik boyutu çok daha önemli, çünkü ABD ekonomisi, demin çizmeye çalıştığımız askeri sınai kompleks bağlamına çok fazla oturuyor ve silah siparişlerinde herhangi bir azalma, dünyadaki ihtilaf noktalarının ortadan kalkması Amerikan ekonomisini krize sürükleyebilecek içerikler taşıyor. Amerikan ekonomisi, bu boyutuyla adına "Pentagonizm" denilen ve silah teknolojisinin sürekli geliştirilmesine bir militer birikim modeli çerçevesinde dönüyor. Mesela, nükleer silah kapasitesinde bir dönem azaltmaya gidecekleri vaadinde bulunmuşlardı; o vaadi de tutmadıklarını gördük. Sosyal harcamalarda, eğitim harcamalarında kısıtlama devam ederken benim bildiğim, izleyebildiğim kadarıyla silahlanma bütçesinde önemli denilebilecek, kayda değer bir azalma söz konusu değil ve bunun tabii ABD açısından önemli bir bölümü de araştırma-geliştirme harcamalarına gidiyor.

Şimdi tabii bunu siz sormadınız, ama Türkiye açısından da bir parça değerlendirmek istiyorum. Türkiye'de insan hayatının ben hiçbir değeri olmadığını düşünüyorum. Türkiye'de de böyle teknolojik bir arayış var ve bir birikime yönelme var. Hatta ordu temsilcileri, "Türkiye bir süre sonra dışarıya know how ihraç edecek duruma gelecek" diyorlar, yani özgün teknoloji konusunda iddiaları var, ama Türkiye'deki gelişme daha farklı bir pragmatığe dayanıyor; o da şu: Türk Ordusu'nun çok seri bir şekilde hantal garnizon yapısından vurucu, ateş gücü yüksek, yayılcı bir çevik kuvvet ordusuna, deyim yerindeyse uluslararası bir polis ordusuna dönüştürülmesi düşünülüyor; ama sonuç itibarıyla aynen Amerikan Ordusu'nda olduğu gibi savaşın teknolojik bir boyut kazanması burada da kayıpları azaltacaktır. İşin bence en felaketsiz boyutlarından biri de bu. Karşı taraf olarak nitelendirilen, düşman olarak nitelendirilen insanlardan yüzlercesi, binlercesi yok edilirken bu teknolojik harikalara sahip olan -nasıl bir harikaysa- güçler kendilerini muhafaza edecekler.

Bir örnekle bitireceğim. ABD'nin Körfez katliamı sırasında Irak'ın Cumhuriyet Muhafızları bu teknoloji harikalarının fazladan bir bombardımana tabi tutuldular ve benim bildiğim kadarıyla 100 bin civarında insan öldü. ABD'nin insan kayıplarıyla karşılaştırıldığı zaman ortaya inanılmaz bir tablo çıkıyor. Burada ben de bir soru soruyorum, cevabını vermiyorum, sorunun ucunu açık bırakıyorum. Hepimiz barışsever olmakla birlikte böyle hain, böyle iyi kurumlaşmış, böyle sinsi bir savaş aygıtıyla nasıl başa çıkabileceğimizi, hangi yöntemlerle başa çıkabileceğimizi, acaba diyorum, çok değerli boyutların dışında bir de siyaset boyutuyla düşünmek durumunda mıyız? Ve meslek birliklerinin veya sivil toplum kuruluşlarının misyonlarını bu doğrultuda zorlamaları önerilebilir mi, önerilirse ne olur?

Doç. Dr. Semih GEMALMAZ - Özgürlüklerin anti-demokratik biçimde sınırlandırılmasıyla barışçı olmayan politikaların kurumsallaşması arasında bir bağ var. Çünkü, özgürlüklerin sınırlandırıldığı rejimlerde, diğer görüşler için geçerli olduğu gibi barışa ilişkin görüşlerin de açıklanması aşırı kayıtlamalara tabi tutuluyor. Hatta biraz daha gerçekçi konuşursak, o özgürlük ortadan kaldırılıyor. Bilhassa istisnai yönetim usulleri dediğimiz -olağanüstü hal ve sıkıyönetim gibi- tür rejimlere geçilirse, uygulanırsa, o ilk bakışta görece varmış gibi görünen alanlardaki özgürlükler bile ortadan kalkıyor. Türkiye'nin yaşadığı sıkıntı budur bence ve isabetli bir soru sordunuz. Çünkü Türkiye'de

barış isteyenlerin -konuşmamda değinmeye çalıştım- bunu ifade etmeleri özgürlüğünün olmayışı problem. Barış isteyeninin bunu ifade etmesi ciddi bir riski göze alması demektir.

Bu çerçevede hemen, basında önemli köşe yazarlarının neler yazdıklarını hatırlayalım. Basında yer alan çok ağır suçlamaların başında vatan hainliği suçlaması geliyor. Sadece hukuki bakımdan değil, moral bakımından da ağır bir suçlamadır. Bunu gayet kolay yapabiliyorlar köşe yazarları; birisi diğeri için. Yahut bazı köşe yazarları, bazı sivil toplum örgütleri için bunu yapabiliyorlar. Barış istemeyen gruplarla işbirliği yaptıkları izlenimini yaratmaya çalışıyorlar. Velhasıl, kafalarında mevcut olan bir tür önyargıyı alenileştirmek suretiyle barışçıl güçleri kamuoyu nezdinde mahkum etmeye çalışıyorlar. İlk konuşmama yeniden bağlayayım, yani sivil toplum örgütleri bu noktada da ayıplıdır. Demokratik sivil toplum örgütleri, demokratik taleplerle ortaya çıkan sivil toplum örgütleri bu bakımdan da ayıplıdır Türkiye'de. Çünkü, bu tür taleplerle, barışçıl, demokratik açılım doğrultusundaki taleplerle ortaya çıkan kendi kolektiflerini, diğer sivil toplum örgütlerini desteklemiyorlar, bu dayanışmacılığı göstermiyorlar; bu da bir ahlaki zaaftır. Ancak belli konularda -Kemalizm, laiklik gibi- çok spesifik konularda işbirliği yapılabilir. Bunun dışında bir dayanışma gösterilemiyor. Sivil toplum örgütlerinin -daha karamsar bir tablo çileyim- sadece birbirleriyle olan ilişkisinde problem yok, sivil toplum örgütlerinin kendi mensuplarına sahip çıkması konusunda da çok ciddi sorunlarımız var. Örneğin, hukuk mesleği mensuplarının oluşturduğu örgütlerden söz edelim, barolardan, Barolar Birliği'nden söz edebiliriz. Bu söylediklerim açık bir kesin önyargıyı içermiyor ve şahsi görüşlerim, onun için çekinceyle söylüyorum. Bu arada birçok meslek mensubunun başına hukuka aykırı birçok tasarruf geliyor. Yani en uç örneklerden başlayalım, öldürülen avukatlara, yazıhanesi hukuka aykırı biçimde aranmaya kalkılan avukatlara, vesaireye kadar giden uzun bir yelpaze, ilgili baroların, Barolar Birliği'nin bu meslektaşlarına yeterince sahip çıkmadıklarını görüyoruz. Ayıbı illa oradan vermeyeyim, yine tekrar üniversiteden verebilirim. Hepiniz biliyorsunuz sadece kitap yazdığı için mahkum edilen bilim adamları oldu bu ülkede. Üniversiteler olarak biz ne kadar sahip çıkabildik, ya öğrencilerimizin önüne hocalar olarak ne kadar gönlümüz rahat, vicdanımız rahat çıkabildik? Bunu da anlamakta güçlük çekiyorum. Sözü uzatmayayım, demek ki problem "sivil toplum, sivil mi?" sorusunu ortaya atarken ve bunun Türkiye'nin barış arayışının önündeki temel sorunlardan bir tanesi olarak size takdim etmeye çalışırken, bunun tezahür şekilleri, hem sivil toplumun gerçekte sivil olmadığı, demokrasiye gerçekte sahip çıkmadığı, hangi konseksanın yansıması olarak da sivil toplum örgütlerinin, kendi mensuplarına, demokratik unsurlarına doğru dürüst sahip çıkmadığıdır. Böyle bir tablonun, sözün özü, sonucu şudur: Demokratik toplumsal muhalefet yokluğu demektir. Bir ülkede demokratik toplumsal muhalefet yoksa, biliyorsunuz toplumlar boşluk kaldırmaz, orayı başka güçler doldurur; Türkiye'nin yaşadığı açmaz budur. Onun için Türkiye'nin rasyonel çözümü, demokratik toplumsal muhalefetin sesini duyurabileceği kurumsallaşmayı sağlamasıdır. Onun için Türkiye'de barış istemek, Türkiye'de insan haklarını istemekten asla ve asla koparılamaz. Teşekkür ederim.

Coşkun ARAL - Liberya'ya yönelik soruya yanıt. Bilindiği gibi savaşın en büyük destekçileri veya savaşanların en büyük destekçileri işsizler. Nitekim, Liberya'da ve gezdiğim diğer ülkelerde olduğu gibi başıboş insanlar, yapacak bir şeyi olmayan mesleksiz insanlar destekçi oluyorlar. 1980 yılına kadar

Liberya, dünyada deniz taşımacılığında bandra kiralayan, bandra satan ve Afrika'daki serbest dolaşım, serbest ticaret hakkını en iyi kullanan çok önemli bir ülkedir, ancak bu ülkede bu girdiden sadece nüfusun yüzde 15'ini oluşturan Kongolar, yani Amerika'dan gelen eski köleler faydalanıyorlardı ve bunlar azat edilmiş kölelerdi. Liberya'da zenci olmalarına rağmen ayrıcalıklı bir kesiti teşkil ediyorlar. Giderek zenginleşen bu kesim, gelirden aldığı payla dikkati çekiyor ve yaşamda giderek bir çelişki oluşuyordu. Kırsal kesimde ziraatle geçinen, banliyölerde küçük ölçekli atölyeye sahip insanlar giderek farkılaşmaya başlayınca bu adeta toplumsal kine, nefrete dönüşüyor; bu durum benzeri birtakım ülkelerde yaşandı. Çevrede Liberya kadar şanslı olmayan ülkeler de var, bir Nijer, bir Sierra Leone veya bir Mali gibi... Tabii ki bu ülkelerdeki veya benzeri ülkelerdeki birtakım güçler bu denge değişimini hızlandırıcı yardımlar ve desteklemeler yapıyorlar. Örneğin, bir Libya, bir Nijer silah yardımıyla veya birtakım aşiret liderlerini direkt veya dolaylı destekleyerek Kongo yönetimine karşı kışkırtıcı faaliyetlerde bulunuyor ve ekonomik çelişki artık halkın büyük bölümünde açlık boyutuna gelmesi anında da savaş patlıyor; yani darbeye en büyük neden bu. Nitekim, Başkent Monrovia'da gördüğümüz kadarıyla - daha önce gitmemiştim ben- çok lüks arabaların enkazlarını gördük, yani bugünlerde bile dünyada son model diye nitelendirilebilen çok pahalı arabaların enkazlarını gördük. Bunların oradaki ayrıcalıklı kesim Kongolara ait olduğunu, lüks villaların, muhteşem yalıların ve inanılmaz ölçülerde pahalı servetlerin bu dönemde sadece çok mutlu bir azınlığa ait olduğunu, ama geriye kalan halkın diğer bölümünün de yokluktan da öte süründüğünü, açlıkla boğuştuğunu fark ettik ve klasik savaşların en büyük nedenlerinden biriydi bu durum.

Bunun benzerini Lübnan'da yaşadık. 1976 yılına kadar nüfusun yüzde 15'ini oluşturan Marun'ler çok güçlüydü. Onlar da Fransa'nın verdiği ayrıcalıklı -tıpkı Amerika'nın Liberyalılara sağladığı seyahat ve ticaret kolaylığında olduğu gibi- Avrupa'yla ticaret yapıyorlardı. Geriye kalan nüfusun büyük bir bölümü Şiiiler ikinci sınıf vatandaş sayılıyorlardı. Nitekim İran devriminin ardından Şiiiler örgütlendiler, İran'ın desteğiyle bir Şii ayaklanması ve Filistinlilerin, İsrail'e karşı verdiği mücadeledeki askeri deneyimle Lübnan'da yaklaşık 15 yıllık bir iç savaş yaşandı. Yani sonuçta ekonomik sorunlar, problemler ve dengesizlikler savaşlarda kışkırtıcı ve süreyi uzatıcı bir etki yapıyor.

Teşekkürler.

Başkan - Buyurun Sayın Yavuz Önen.

Yavuz ÖNEN (TMMOB Başkanı) - Değerli konuşmacılar, değerli dostlar, ben Sayın Parlar'ın yönelttiği bir sorudan ve konuşmasının başında yaşadığı bir çelişkidenden hareketle konuşmama başlamak istiyorum.

Neden TOBB'da bir aradayız, niçin buradayız? Aslında pek çok nedeni var. Önce basit olanından başlayayım: Teknik nedenlerle biz, daha rahat izlenebilir bir salon aradık. Aradığımız salonlar arasında TOBB'nin salonu da vardı, daha başka salonlar da vardı. Fakat ilk başvuruyu TOBB'ye yaptık ve çok olumlu yanıt aldık. Şimdi burada biraz daha meseleyi derinliğine anlatmak gerekir diye düşünüyorum. Toplumda mühendisler, mimarlar, 60'ı aşkın disipliniyle ve yaşamın her alanındaki etkinliğiyle toplumun hemen hemen bütün sosyal kategorileriyle içice bulunan insanlarız -üretimin içindediniz çünkü-. Anayasada aynı statüde olmak bir yana, o fazla önemli değil, ama

yaşamda birlikte olduğumuz için ticaret odaları, sanayi odaları ile ortak bir yaşantımız var. Sorunlar Türkiye'deki tekeli sermayenin hızlandırdığı bir ekonomik ve üretim modelinden dolayı giderek tekeli sermayeyle küçük ve orta ölçekli sermaye arasındaki çelişkilerin gün ışığına çıkmasına ve bunun siyasal arenaya yansımaya neden oluyor. Şimdi bizlerin, Türkiye'de emperyalist-kapitalist sisteme alternatif bir model yaratma projesini önüne koymuş olan, yani yakındığımız savaş ortamlarını yaratan sistemlere daha insancıl modelleri kabul ettirme uğraşı içinde olan bizlerin, böyle bir perspektif içinde sosyal ilişkilerini çok tutarlı ve uygun bir zeminde gerçekleştirmesi gerekiyor. Yani bu yayılma, düşünceleri mümkün olduğu kadar tavizsiz her yerde -isterse TOBB salonunda- verebiliyorsak ve eğer tekeli burjuvazinin, emperyalizmin programına karşıt bir cephe genişlemesine yol açabiliyorsa bu ilişkiler, bunlardan sakınmamak lazım.

Söylemek istediğim şu: Dün de Bursa'da yaptığımız benzer bir toplantıda gelen soru şuydu; kendine devrimci diyen iki kesimden gelen soru: "Peki, bu müthiş mekanizmayla mücadelede devrimci yöntemden başka mücadele tarzı var mıdır?" denildi. Yanıt: "Vardır. Bu mücadeleye evet, savaşa karşı savaş; ama yaşamın her alanında, yaşamın her anında yürüyen bir uğraş bir çaba haline gelmeli. Aksi takdirde biz, kendimizi hem günlük yaşamdan, hem Türkiye gerçeğinden de soyutlamış oluruz. Yani biz, sadece cezaevlerinde konuşabilen, düşüncelerini orada söyleyen insanlar haline geliriz." Ben bu konuya biraz değinmek istedim; çünkü önemli bir nokta. Barışseverlerin, demokrasi ve insan hakları savunucularının geniş bir perspektifle davranması gerektiği inancını taşıyorum.

Bir başka önemli boyutu var uğraşımızın: Acaba meslek birlikleri, siyasetin tekdüze olduğu, değişik isimler, levhalar ve programlar altında artık bir tek siyasetin izlendiği Türkiye'de, meslek odaları bir alternatif siyasetin, siyaset yapmanın, siyasal yaşama bir alternatif alan yaratmanın odakları olabilir mi? Burada da doğrusunu isterseniz misyonumuz itibarıyla her ne kadar sorunları bir siyasal içerikle tartışıyorsak da, misyonları itibarıyla biraz zorlanabilecekleri bir alan. Biraz değil, aslında toplumda üstlerine vazife olmayan ve hatta öncülük anlamında sıkıntılı da yaşayabileceği bir alanda zorlamasına yol açabilir; bu çok dikkatli bir hattır, bir çalışma tarzıdır.

Bir örnek vereceğim: Geçmiş dönemlerde Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği, örneğin, çalışanlarının yıllardır gündeme getirdiği salt ekonomik ve demokratik taleplerin, siyasal taleplerle, siyasal özgürlükleri elde etme talepleriyle de tamamlanması gerektiğine değindik, ama onun da ötesine henüz geçmedik ve geçmeme kararındayız. Ama alternatif siyasal yaşamın örülmesi için de ciddi bir çaba içinde olmak gerektiğine de inanıyorum. Ben, konuşmamı günün konusuyla ilgili bir rakamla bitirmek istiyorum izin verirseniz. Barış gerçekten silahların susması değildir. Bana dünyada şu anda gündemde olmadığını da Birleşmiş Milletler'in İnsani Kalkınma Raporu çok net bir şekilde ortaya koyuyor; nedir bu? Çok tehlikeli trendler var dünyada. Bir rakamı burada ifade edildi; ben o rakamları biraz zenginleştirmek istiyorum. Dünyada bugün aylık geliri 200 doların altında olan 1 milyar insan var; yani bunlar açlık sınırını, açlığı yaşıyor. Fakat 1,5 milyar işsiz var. Bir de şu ilginç: Dünyada gelişmiş ülkelerle, adı gelişmekte olan fakir ülkeler dediğimiz güdülen, güdümlü ülkelerdeki gelişmelerde trend tehlikeli rakamlara ulaşıyor. 1960'lı yıllarda bütün dünya gayri safi hasılasının yüzde 70'ini alan gelişmiş ülkeler, bu rakamı 1993'te yüzde 85'e çıkarmışlardır. Fakir dediğimiz, gelişmekte olan ülkelerde 3.4'ten 1.4'e düşmüştür. Gelişmekte olan

lkeler, dünyadaki gayri safi hasılanın giderek daha büyük bir dilimini alırken, diğer ülkeler giderek küçülen dilimini almaya başladılar. Bir başka rakam çok çarpıcı, -1993'teki rakam bu- 23 trilyon dolarlık dünya üretiminin 18 trilyonunu dünyanın beşte biri nüfusuna sahip olan, yüzde 20'sine sahip olan ülkeler alıyor; bu müthiş bir çelişki.

Bir de dünyanın fakirleri, yalnız gelişmekte olan ülkelerde yok, ABD'de de var, Japonya'da da var; yani yüzde 20 civarında oluyor bu fakirleşme averajı, oranı. Bunların arasında da çok büyük fark var; yani dünyanın fakirleri arasında da, Türkiye'nin fakirleriyle Japonya'nın fakirleri arasında da büyük çelişkiler var, büyük farklar var. Yine rapordaki rakamlar bunu çok çarpıcı bir Şekilde ortaya koyuyor. Tanzania'yla Japonya karşılaştırılmış. Tanzania'nın yüzde 20 fakir kesimiyle, Japonya'nın yüzde 20 fakir kesimi arasında Şöyle ilişkiler var: Genel olarak ulusal ölçekte Japonya'nın fakirleri, Tanzania'nın fakirlerinden 36 kez daha varlıklılar; ama bunu mahalle bazında, yani sıradan vatandaş bazında irdelediğinizde bu rakam 130'a çıkıyor. Yani milli takımlar karşılaştığında, fakirlerin milli takımında 36-0 yenik başlıyor Tanzania; ama mahalle maçında 130-0 yenik başlıyor; bunlar da çok ilginç rakamlar. Bu rakamlar böyle durdukça ve dünyanın 358 dolar milyarderı, dünya nüfusunun yüzde 45'i kadar zenginse eğer ve bu düzen eğer böyle gidecekse, dünyada barışı beklemenin, kendiliğinden barışın geleceğini söylemenin olanağı yoktur. Ben, tabii burada, bu savaş mekanizmalarının, örgütlülüğünün, giderek ülkemizde de, özellikle 1980'lerden bu yana kurumsallaştığını görüyoruz. Bunun çok çarpıcı örnekleri verildi. Üretim alanında, özellikle silah üretim alanında giderek bir genişleme olduğunun, bir alan aıldığının, bu yönde ileri düzeyde teknolojiyle de buluşup hatta üretici glerin ve işçi sınıfının mühendislerin, giderek bu kısıkcın içinde, bu ortamda istihdam edildiklerini görüyoruz Bütün bunlar, birer gerçek, birer sonuç, bu kapsamda Güneydoğu'dan zorla g ettirilmış bir aile anasının, İstanbul'da Habitat süresi içinde, alternatif bir toplantıda söylediklerini sizlere söylemek istiyorum. Biz, cehennem koşullarında bile, ateş içinde bile belli bir Şeyi savunmak zorundayız diyen bu genç ana, yaşamı çok çarpıcı bir Şekilde dile getirdi. Köyden nasıl zorla g ettirildiklerinin sürecini anlattı. Oğlunu, kocasını nasıl kaybettiğini; tarlasından, bahçesinden, hayvanlarından ve bir kültür ortamından nasıl sklp İstanbul'un kent varoşlarına 9 çocuğuyla, akrabalarının çocuklarıyla -tabii hepsi kendisinin değil- ve yine tanıdaık ve akrabalarının desteğiyle bu yaşama sürüklendiklerini anlattıktan sonra Şöyle bir mesaj verdi: "Bizim için devlete, üzerimize gelen devlete, bizi kendi yaşam ortamlarımızdan söküp atan devlete yanıtımız, bir tek yanıtımız var artık verebileceğimiz, o da ölümdür. Biz, lmeye hazırız, ölüyoruz zaten, öldük de; ama bunu istemiyoruz. Bütün bu olan bitenlere karşın istediğimiz bir Şey var: Barış içinde bir arada yaşamak." O nedenle "barış hemen Şimdi" sloganı, Türkiye'de, bu barış ortamında yankılanan ve umarım yankı olacak bir slogan. Ben de "barış hemen Şimdi" diyorum, saygılar sunuyorum.

Başkan - Buyurun.

Nejla İlkin KUGLİN - Yoruldunuz biliyorum. Endişelenmeyin uzun konuşmayacağım, sadece konuşmacıların hepsine ve sizlere eve, okulunuza, işyerinize gittiğinizde yüreğinize sormak üzere bazı sorularım var. Konuşmacıların dördüne de sorum Şu: -Bazılarının konuşmalarından çok net çıktı cevabı; ama yine de duymak istiyorum.- Sayın Aral, zellikle Liberya'yı

gördükten sonra, eğer Amerika Birleşik Devletleri, gerçekten barışı kurmak isteseydi, Liberya'da barışın kurulması mümkündür dedi. Mümkün mü?

Coşkun ARAL- Mümkün. Araya girmek istiyorum. Sadece Amerika Birleşik Devletleri değil, benzeri ülkeleri unutuyoruz. Bugün Avrupa Ekonomik Topluluğu, Japonya, Çin, Brezilya da dahil olmak üzere ve demin Parlar arkadaşımın dediği gibi Türkiye de buna aday olmaya hazırlanıyor.

Nejla İlkin KUGLİN (Devamla)- Evet, Türkiye'yi de buna katarak devam diyorum. Bir zamanlar bahane iki blokun olması, iki paktın olmasıydı, o da yıkıldı, ama Sovyetler'in hala bir çok olarak var olduğunu görüyoruz. Çeçenistan'daki savaşın engellenmesi mümkün. Kanaatime göre Türkiye'deki çatışmaların da bir dakika içinde durdurulabilmesi mümkün; ama silah tüccarları istemiyor. Pentagonizm derken herhalde sayın konuşmacının kastettiği de buydu. Bunun çok açıklıkla vurgulanmasının çok önemli olduğu kanısındayım. Bütün konuşmalardan çıkan ve çok doğru olduğuna inandığım bir tablo var: İnsan hakları, özgürlükler ve barış birbirine ne kadar bağlıysa, dünya halklarının baş belası emperyalizm de bu halkanın içinde. Onun için sizlerin evlerinize götürmenizi istediğim soru şu:

Kaç sivil toplum örgütüne üyeyiz? Meslek kuruluşlarını kastetmiyorum; yani eczacı olduğunuz için bağlı olduğunuz Eczacılar Odasını ya da partide çalışmak için girdiğiniz siyasi partiyi kastetmiyorum, kaç sivil toplum örgütünde üyeyiz, ne kadar aktif çalışıyoruz? Çevremizde kaç kişiye okuma yazma öğrettik, kaç okuma yazma bilen gazete okuru, kaç gazete okurunu kitap okuru haline getirmek için çaba harcadık? Gerçekten toplumsal cesaretin, medeni cesaretin gerektiği, nerelerde bu cesareti kullandık ve nerelerde geri pıstık baskılar karşısında?

Bu soruları, sayıca ne kadar çok insan kendine sorar ve cevabını alırsa, o kadar adım atılacağı kanısındayım. Teşekkür ediyorum.

Başkan- Teşekkür ederim. Buyurun Sayın Parlar.

Av. Suat PARLAR - "Barış hemen şimdi" sloganı Türkiye'ye özgü değildir, İsrail'de Filistin hareketinin yükselişiyle birlikte kibutsçu sosyalistlerin "barış hemen şimdi" adında geliştirdikleri bir devlet bağlantılı sosyal demokrat hareketidir. Bir kere bunu ortaya koyalım, sonra "barış hemen şimdi" sloganına çok fazla sıcak bakamıyorum. Sakın yanlış anlaşılmasın, sevgili Yavuz Önen'in konuşmasına cevap falan değil, fakat açıcı bir konuşmaydı, bir iki noktaya temas etmek istiyorum.

Benim kafamda ittifaklar problemi çok açık ve giderek yan sanayilerin de savaş sanayi eksenini etrafında birleştirildiğini düşünüyorum ve savaş sanayii, sadece silahlarla da bağlantılı değil. Bakın, şu anda Türkiye'de en fazla ton balığı üreten firma, en çok siparişi ordudan alıyor. Bu anlamda artık orta burjuvaziyi kim temsil eder, tekelci sermayeyi kim temsil eder; doğrusu bu ayrımlar kafamda net değil. Ünlü savunma brifinginden bir parça okumak istiyorum. Bakın, anılan brifingde Genelkurmay adına konuşan tümgeneral şunları söylüyor: "Bu anlayışla devlet, sanayi-üniversite arasında yakın işbirliği tesis edilerek kamu ve özel ilgili tüm kurum ve kuruluşların potansiyeli koordineli bir biçimde harekete geçirilmeli; dış satım ve kabiliyeti geliştirilmeli ve yurtiçi üretim çabalarının desteklenmesi temel prensip olarak kabul edilmelidir." Ben 12 Mart ve 12 Eylül darbelerinin, darbe açıklamalarını

hatırlıyorum. O açıklamaları bile bu kadar sert değildi, böyle bir savaş ilanı içermiyordu, faşizmi askeri boyutuyla bu kadar net koymuyordu. O zaman burada büyük bir sorun ortaya çıkıyor. Ben, demin siyasallaşma boyutu üzerinden vurgu yapmışım sivil toplum örgütlerine. Sorunun boyutu daha da genişliyor; artık bu koşullarda insani varlığımızı sürdürmeyi bile sorgular gibi bir yapıyla karşı karşıyayız. Bakın, hiçbir ayırım koymuyor: "Kamu, özel, sanayi" diyor; bu açık savaş ilanıdır. Bu Türkiye'de, askeri sınai kompleksinin kendi dışındaki tüm güçlere bir savaş ilanı. Bu savaş ilanı bence çok yiğitçe karşılanmalıdır. Taktik anlamda düzenli geri çekilişi anlarım, sınıfsal mütarekeyle uzlaşmayı -burada herkesi tenzih ederek söylüyorum, çünkü bu insanların mücadelesini biliyorum, nelerle mücadele ettiklerini biliyorum, onu kabul edemiyorum- bu savaş ilanına direnmek gerektiğini düşünüyorum. Bu anlamda savaşa karşı, savaş aygıtlarına karşı savaş derken de sakın yanlış anlaşılmasın, yani örnek olsun diye söylüyorum, Gandi'nin milyonları seferber eden iradesi türündeki iradeyi reddeden bir tarzda da yaklaşmıyorum. Keşke öyle bir toplumsal zekayı yaratabilecek bir durumda olabilseydik. Ne yazık ki, onu çok çok uzağımızda görüyoruz; bir nedenle: Çok sevgili hocamın söylediklerine ilave anlamında -biz hukukçular özeleştiriyemeyi de severiz, ben bunu bir yerde de yazdım- Barolar Birliği'nin başına gelen insan -ismini vermek istemiyorum - şu anda laik cephenin tarafı olan insan, İsmail Beşikçi, Yalçın Küçük davalarında bilirkişilik yapmıştır, mahkumiyet istemiştir. Bence kendini bilim adamı olarak nitelendiren veya bu kisveyle dolaşan bir insan, eğer bir yazıda, suç arıyorsa, o insan olsa olsa, engizisyonun bir parçası olur, hukukun veya bilimin parçası olamaz; durum bu kadar vahim.

Bir ilave daha yapmak istiyorum. Hemen bende bir esinleme uyandırdı. Çünkü mühendislerin ağırlıklı olarak kıskaca alınması yanında 1980'lerden sonra bir mühendislik ideolojisinin geliştiğini de gördük. Bu mühendislik ideolojisi, teknokrazi başımıza son yılların en büyük felaketlerinden biri olan Turgut Özal ve akabinde de 1960'dan 1990'lara kadar her devrimcinin kanında parmağı olan kapitalist enternasyonalin kadrolu taşeronlarını bela etti. Yani o anlamda mühendislere de -saygısızlık olarak almayın- naçizane önerim, mesela kendi meslek grupları içerisinde bu tip insanlarla bağlantılarını gözden geçirsinler. Umarım 2000'li yıllarda bu iki mühendis türünden bir devlet başkanı olmaz. Askeri sınai kompleksin üstelik de önerisi ve yönlendirmesiyle.

Başkan - Sıra hekimlerde diyeceğim değil mi?

Ayfer EĞİLMEZ- Ben Sayın Parlar'ın yanlış anlamasını istemiyorum, öyle de demedi diye düşünüyorum; ama kafalardaki o soruya bir açıklık getirmesini isteyeceğim.

6.500- 7.000 mühendisin ARGE'de çalıştığını biliyoruz. Bu yaklaşım bizi, mühendisler bu alanda veya sektörde çalışmasının noktasına kadar götürmeli mi? Bunu biraz açmanızı isterim.

Av. Suat PARLAR - Ben kimseye işini ilga etmesi konusunda bir öneri getiremem, ama Türkiye'nin nereye açılacağı hiç belli değildir. Liberya konusunda sevgili Coşkun Aral ilginç sahneler getirdi. O sahnelerin Türkiye'de, devletin bir varlık-yokluk kavgasına girdiği dönemde yaşanmaması için hiçbir neden göremiyorum. Umarım hiç de öyle bir dönemeci yaşamak zorunda kalmayız. Siyasi dengelerde bizler, hepimiz elbirliğiyle ağır basarız, böyle bir süreci yaşamayız. Ama öyle bir süreçte sanıyorum herkese çok fazla

iş düşecek ve sakın yanlış anlaşılmasın, yani özelde bir meslek kategorisine yönelik bir eleştiri yoktur; fakat Türkiye neo liberal ideoloji bir mühendislik ideolojisi olarak girdi, bu konuda incelemeler de yapıldı. Tekrar tekrar söylüyorum, burada bulunan topluluğu, mücadeleye eden topluluğu, taraf olan topluluğu ayırarak bunu vurgulamaya çalışıyorum. Bunun tabii yönetsel nedenleri üzerinde de durulabilir, çok da ilginç bir tartışma olur; bu başka, bir zamana kalsın. Yalnız, az evvel doktorlardan bahsetti hanımefendi, bir noktaya değinmeden geçemeyeceğim. Savaşın bir boyutu var, gözden kaçırılan ve fark edilmeyen bir boyutu var. Türkiye'de savaş artık demografik savaş... Diyarbakır'da, İstanbul'da, Mersin'de, Adana'da kent varoşlarına yığılan insanlara karşı çok sinsî bir savaş yürütülüyor. Ben, hekim arkadaşlarla konuşuyorum. Çok ucuza önlenebilecek salgınlar var, önlenemiyor. Sağlık ocağı; oraları bir kenara bırakın, Gazi Mahallesi en yakın sağlık kuruluşu 42 km'dir. Orada toplum dispanseri dışında mesela bir tane dispanser yok. Sevgili arkadaşımın deyişiyle Gazi Mahallesi de mesela bir laboratuvardır. O laboratuvar bir süre sonra Türkiye'nin dört bir yanına yapılacaktır. Şimdilik kesik kafalar pratiği sadece bölgeyle sınırlı; bu kesik kafalar Türkiye'de de var, yabancı basına yansıdı bunlar; bu sahneler yeni değil. Bunlar, bizim açımızdan yeni de değil. 1915'e gideriz, fazla geriye gitmeyelim, Coşkun Aral da bilir, mesela Savaş Ay'ın Kahramanmaraş katliamıyla ilgili çektiği resimler hiç bir gazetede yayınlanmamıştır, kendi arşivinde durur. Bu ülkede kasap çengellerine insanlar asıldı. Yani bu şiddet anlamında bir yerden bir şey öğrenmek durumunda değiliz. Yalnız düşük yoğunluklu savaşı daha da boyutlanacak gibi, öyle görülüyor. Buna da işte bilmiyorum ve bir şey söyleyemiyorum.

Başkan - Teşekkür ederim. Buyurun.

Nurettin ABACIOĞLU - Buradaki tartışma, şüphesiz hepimiz bakımından son derece yararlı oluyor. Yalnız barışın tesis edilmesinde değerli konuşmacıların örneklerinden de anlaşılacağı üzere, kimin kimlerle nasıl ittifak yapacağı konusunda çok ciddi problematiklerle karşı karşıya olduğumuz ortaya çıkıyor. Bakın, ben farmakoloji alanında çalışıyorum. Benim ilgi alanım krono farmakoloji. Farmakoloji ilaç etkisini araştıran bir daldır. Krono da, gün içinde ilaç etkisinin nasıl değişeceğini araştıran bir dal. Dünyada bu çalışmanın, bu denli spesifik alan çalışmasının barış ile ne ilgisi olabilir diye düşünüyorsunuz. NASA'nın ve Pentagon'un bu konuda özel olarak laboratuvarları desteklediğini bilmenizi istiyorum. Neden buna ihtiyaç duyulmuş? 1967 İsrail-Arap Savaşı sırasında, 6 Gün Savaşı sırasında savaş mekanizmasının yoğun bir biçimde çalıştırılabilmesi için insanların gün içi biyolojik ritimlerinin değiştirilmesi gereksinimi ortaya çıkmış. Askerler cepheye gittiklerinde sürekli çarpışmak, savaşmak zorunluluğuyla stratejik olarak karşı karşıya kalmışlar ve 6 Gün Savaşındaki en büyük başarı, krono farmakolojik çalışmalardan gelen "anfetamin" denilen bir ilacın etkisinden ibarettir. İsrail tankçıları 100 saat uyumamacasına anfetaminle dozlanarak cepheye sürüldüklerinden hiç uyumadan ve fizyolojik güç üstü bir potansiyel ile savaşı sürdürüp başarılı olabilmişlerdir.

Şimdi ne yapmak lazım; yani bu tür çalışmaların boyutunu, dengesini, düzenini, barış çalışmalarlarıyla beraber nasıl kanallandırmak lazım? Bu en önemli tartışmalardan bir tanesi. Birtakım gerçekler var, birtakım başka gerçekler var. Mimar, mühendislerle ilgili örnekler verildi, tabiiyle,

eczacılarla ilgili yüzlerce örnek verilebilir bu konuda. Dolayısıyla attığımız her adımda acaba farkında olmaksızın görel bir biçimde barış karşıtı mesleği de mi beraberinde sürdürüyoruz sorusunu kafamızın içinde cevaplamamız lazım. Ancak bu cevaplama, bu sorulara cevap arama, herhalde asgari bazı müştereklerde buluşma zorunluluğumuzu gündeme getiriyor.

Şöyle ki, bu demokratik sivil toplum örgütlerinin barıştaki rolü ne olabilir sorunsalını ben de, bir meslek örgütüne üye bir kişi olarak, kendi kafamın içinde Türkiye'nin yakın gündemi içerisinde tartıştığımda bunun gerçekte, bu örgütler açısından bir tuzak olabileceğini dahi düşünüyorum. Gerektiğinden fazla yüklenen misyon ve bu konuda sonuçta donanımsızlık ve örgütsüzlükten kaynaklanabilecek başarısızlıklar, aslında barış karşıtlarına daha da fazla prim verecek gibi geliyor. Bu bakımdan benim cebimde yazılı bir reçete yok; yani şunu şöyle yaparsak, sonuçta böyle bir başarıya ulaşabiliriz diye. Ancak, bunu, bu tür tartışma platformlarında en azından verilebilecek karşı öneriler varsa -değerli konuşmacılardan da beklentim o- sorunun çözümüne önemli bir katkı sağlanacağına inanıyorum. Teşekkür ederim.

Başkan - Teşekkür ederim. Buyurun.

İbrahim KAYA- Bugün burada değinilen bir konuya tekrar değinmek istiyorum; bu da, savaşın nedeninin petrol olduğu. Biliyorsunuz, petrol en önemli hammaddelerden biridir ve tükenmek üzeredir. Bugün ekonomik kuruluşlar yeni para kaynakları bulmak zorundadırlar; bu da gördüğümüz gibi savaştır. Benim çocukluğumda Afganistan ve İran'da savaşlar vardı ve ben diyordum ki, bu savaşlar birkaç yıl sonra biterler ve yeni savaşlar çıkmaz, dünya barış içinde yaşar. Şimdi 30 yaşıma geldim ve savaşın daha 50 veya 100 yıl süreceği şeklinde bir saplantım var ve kafamda böyle canlandırıyorum. Bu da bana, savaşın aslında insan olmanın ortaya getirdiği bir olay değil, ekonomik düzeyde planlı ve koşullu olarak yapılan bir şey olduğunu gösteriyor. Söylemek istediğim şudur: Biz, savaş bitecek diye beklersek çok bekleriz. Onun için savaşın bugün burada olmasa da, savaşa katkıda bulunduğumuzu göz önüne almamız gerekiyor. Çünkü yaptığımız alışverişle, okuduğumuz kitapla, izlediğimiz televizyon programıyla dünyanın herhangi bir yerinde, herhangi bir savaşı olumlu ya da olumsuz olarak destekliyoruz ya da karşısında oluyoruz. Aslında kendimiz bu savaşın içindeyiz; bunu vurgulamak istedim. Teşekkür ederim.

Başkan - Teşekkür ederim.

Mehmet Yüksel BARKURT- Sorularımın ilki Sayın Gemalmaz'a olacak: Devletin hangi toplumsal kesimlere dayandığını biliyoruz. Bu noktadan hareketle, bugünkü Türkiye'yi gözümüzün önüne getirdiğimizde siyasal İslam konusuna biraz açıklık getirebilir misiniz? Şu açıdan: Siyasal İslamın, insan hakları, demokrasi, barış yönünde bir açılımı olabilir mi? Dünyada yaşanan örnekleri de dikkate aldığımızda barış, demokrasi ve insan hakları cephesi içinde siyasal İslamın rolü nedir?

İkinci sorum Sayın Suat Parlar'a: Belki ben net algılayamadım. Ama Türkiye'yi emperyalist bir ülke veya emperyalizmin önemli bir taşeron ülkesi olarak tanımladınız. Eğer öyleyse Çekiç Güç olayıyla da bu sorunu ilişkilendirir misiniz? Teşekkür ederim.

Eriş BİLALOĞLU - Orta Doğu Vakfı broşüründe de değiniliyordu ve daha doğrusu Orta Doğu tanımı herhangi bir referans noktasına göre söylenen bir şeydir. Savaşa karşı olmak için de savaş yapmak gerekir tanımı, belki barış talebimizi dile getirirken Suat Parlar'ın barışseverlik ifadesini kullanırken yaptığı vurgudan esinlenelim, bir anlamda belki bir savaş talebi olarak algılanabiliyor diye düşünüyorum. Meslek birlikleri için de değişik ifadeler kullanıldı. Şöyle bir beklenti var konuşmacılarda: Acaba meslek birlikleri, barışı, muhakkak bir yerde konumlanarak, bir yerde taraf olarak savunmalıdır; ancak bu, barışın toplumsal ihtiyaç olması noktasına mı oturmalı, yoksa siyasal olarak da barışı çözüm ifade eden bir düzlemde mi olmalıdır? Tabii bu noktayı, eğer bansın böyle kategorisi olduğunu düşünüyorsanız, bu çerçevede bir cevap rica edeceğim.

Başkan - Buyurun Sayın Gemalmaz.

Doç. Dr. Semih GEMALMAZ - Siyasal İslama ilişkin sorunuz bence harika bir soru ve çok güncel bir soru. Bireysel olarak bir defa siyasal İslamın, günümüzün gereksinimlerini karşılayan bir çözüm tarzını önerdiği kanısında değilim ben. Önce teorik olarak bakılabilir, yani genel olarak dinlere bakılabilir, özel olarak İslama bakılabilir, sonra da pratik olarak bakılabilir; nasıl bir tablo karşımıza çıkıyor. Bütün bu verilerin toplamından bir soruya ulaşabiliriz: işte bu siyasallaşmış dinsel söylemle barışı tesis etmek mümkün mü, barış yanlısı olmak mümkün mü? Daha genel bir eksene oturtursak, insan haklarını açıklamak ve kurumsallaştırmak mümkün mü? Bana öyle geliyor ki, dinlerin başlangıcındaki özünde var olduğu ileri sürülen barışçı öz, pratikle doğrulanmıyor. Sadece İslama özgü bir gözlem değil. Diğer dinsel ideolojilerde de, diğer dinsel akımlarda da bunu görüyoruz. Pratikte, yüzyılımıza bakarsak, son 30-35 yıla bakalım, kendilerine İslam ideolojisini kurumsallaştıran devletler olarak takdim eden devletlerin politika sistemlerine ve uygulamalarına bakarsanız, oralarda da insan haklarına saygı gösterildiğini söyleyemiyoruz. Bağımsız gözlemciler, çok sayıda hak ihlali olgusunu rapor ediyorlar halen.

Bir ilginç nokta daha var: Siyasal İslamı kendilerine başat söylem olarak aldığını iddia eden devletler, birbirleriyle çelişen uygulamaları ve kurumları içeriyorlar. O konuda da bir yeknesak yapı yok, örnek yok karşımızda. Böyle olunca aralarında çıkan tartışmada -hepimizin izlediği gibi zaman zaman- kim "en" hakikisi; hakikisi bu mu, yoksa diğeri mi tartışmalarını gündeme getiriyor.

Sonuç: Bu bence çok ciddi ve derin bir tartışma konusu olarak ayrıca ele alınmalı. Siyasal İslam, 1996 Türkiye'sinde yaşanan çelişkiyi, yani savaşçı ortamı, barış karşıtı ortamı aşmada bir çözüm tarzı olamaz. Burada takkiye yapıyorlar, şöyle diyorlar da böyle yapıyorlar gibi kolaylıkla yapabileceğimiz ya da kolaylıkla örnekleyebileceğimiz bir dizi uslamlamadan vazgeçiyorum, onu bir kenara bırakıyorum; bunu yapabiliriz, ama gerçeklik düzleminde baktığımızda ne önerdiler şimdiye kadar, ne yaptılar? Sabah gelirken bir ara konuşuyorduk arkadaşlarla. Şimdi barışçı geçinen, yani siyasal İslamın sözcüsü olarak televizyonlara çıkan, program yapan, önde gelen bazı simalar çok kısa bir süre önce Beyazıt'tan -ben İstanbul'da oturduğum için aklımda kalmıştı- Eminönü'ne kadar kanların akıtılacağını söylüyordu. Ama kısa bir süre sonra kamuoyuna gayet demokrat barışçıl mesajlar vermeye başladı; hatta Kemalist bir köşe yazarı hocamızla birlikte TV programları yapmaya,

kamuoyu oluşturmaya başladı. Bence teorik olarak da, pratik olarak da İslamın bugünün sorununa bir çözüm tarzı yoktur. Eğer bu soruyu sorarken aklınızda son milletvekilinin gitmesi olayı varsa, orada alıkonulan askerlerin kurtarılması girişiminde bulunan milletvekilinin gitmesi olayı varsa, bence bu siyasal İslamın özündeki barışçıl girişimin yansıması değildir. Öyle olsaydı, Türkiye daha çok yakın -belleklerden çıkması mümkün değil- kısa bir süre önce Sivas'ta insanları canlı canlı yakmazdı. Arkadaşlarımız yakın tarihten de başka örnekler verdiler, gazetecilerin yayınlayamadığı fotoğraflara kadar. Yani bu çelişki, ortada iken, siyasal İslamdan çözüm ummak bence mümkün değildir. Siyasal İslam bence açıkça tavrını ortaya koymuştur. Türk sol kesimin, entelektüel camiada en azından bir kesimin, siyasal İslamın demokratik görüşü savunduğunu savunmak gibi kendine yeni bir misyon çizmesi de anlaşılır bir şey değildir, İslamcı kesimden önde gelenler açıkça söylüyorlar, "İslamla demokrasi bir araya gelmez"; doğruyu söylüyorlar. Ama Türkiye'de entelektüel çevrenin bir kısmı "hayır, demokrasi budur" diyor. Böyle bir saçmalık olmaz. Aklıma gelenler bunlar. Teşekkür ederim.

Av. Suat PARLAR - Şimdi Türkiye'nin emperyalist olup olmadığı meselesini ben iki kaynaktan gördüm ilk kez. Sabiha Sertel'in "Roman Gibi" kitabında Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sırasındaki konumu emperyalizm olarak nitelendirilir, nettir. Aynı dönemde Nazilerin Dışişleri Müsteşar Yardımcısı Vuarman'ın bir raporunda da "Türkler emperyalizm peşindedir, bu konuda da çok açık bir siyaset izliyorlar" görüşü yer alıyordu ve ben, bunları yazdım, kitabımda da çok detaylı olarak var.

Şimdi gelinen noktada bir bulamaçla karşı karşıyayız. Bakın, çok somut bir şekilde ordunun kendini nasıl tarif ettiğine bir bakmak lazım. O tarif, hangi siyasi coğrafyayı kapsıyor, ona bakmak lazım, yayılmacılık potansiyeline bakmak lazım. İçerideki saldırgan siyasetle, dışarıdaki saldırgan siyasetin bütünleştiği noktalara bakmak lazım. Türkiye'de şunu görmek lazım: Türkiye'de artık finans kapital varlık-yokluk kavgası veriyor. Eğer sermaye ihracı konusundaki kanallar açılmazsa çok problemler yaşayacaklar. Çünkü demin anlatmaya çalıştığım gibi Türkiye, bir anayurt sömürgesine dönüştü ve insanlar artık dayanma sınırının sonuna gelmiş vaziyettedirler. Nitekim, geçenlerde ünlü Sabancı da bu konuda bir açıklama yaptı, "Ağam biz, artık sığamıyoruz kabımıza, dışarıya açılmak mecburiyetindeyiz, yetmiyor burası bize" dedi. Bunu olgularla desteklemek mümkün. Şu anda benim bildiğim kadarıyla -ki bir fiyaskoyla sonuçlandı deniliyor o macera- Orta Asya'da 800 civarında fabrika Türk işadamlarının elinde.

Bir örnek olması bakımından veriyorum: Havaş'ın özelleştirilmesi sırasında adı ortaya çok fazlaca çıkan ve Hava-İş Genel Başkanı Atalay Ayçin'in, bir devlet komplosuyla hapse atılmasını sağlayan Cinerler Grubu, Azerbaycan'dan Özbekistan'a kadar uzanan fabrikalarında 10 binin üzerinde insan çalıştırıyor. Bunlar hep amprik bulgular, dışarıya net bir sermaye ihracı var. 2000 yılında Koç Grubu, sahip olduğu varlığın yüzde 40'lık bir bölümünü dışarıya çıkarmış olacağını ilan etti. Biliyorsunuz, Doğu Avrupa ülkelerinde de büyük girişimleri, yatırımları var; ama bu bizim literatürden alıştığımız anlamıyla o çerçeve içerisinde bir emperyalizm değil, bir proemperyalizm. Şimdi emperyalizmin altı, üstü olur mu, onu çok bilmiyorum; yalnız şu var: Esnek uyumlulukla işleyen ulus devlet sistematığının dışında çokuluslu şirketlerin temellük alanında doğan bir siyasi forumlar manzumesi var, uluslar üstü hükümetler var, eşitsizliğin iktidarı var; dünyanın gerçek efendileri de

bunlar. Bu uluslar üstü hükümetlerden, Türkiye'den birçok üye görmek mümkün. Bu anlamda da bir renk var, Türkiye'ye özgü bir renk var. İmparatorluk bakiyesi olmaya vurgu çok büyük. Ve Osmanlının hinterlandına yönelik bir vurgu var. Hatta bunun siyasetçileri var Türkiye'de. Şimdi bunların hepsi bir araya geldiği zaman bir bulgu daha ilave etmek istiyorum. Örneğin, Türkiye, Suriye'de düşük yoğunluklu savaş stratejisini uygulamaya koydu, bombalar patlattı Suriye'de, izleyenler, takip edenler bunu bilirler.

Bir ölçü daha vereyim: Dünyada uydusu olan 16 ülkeden biri Türkiye'dir. Şimdi buradan şu çıkmamalı, yani böyle çok düzenli, uyumlu işleyen bir merkezin yönlendirdiği emperyalist bir politika... Emperyalizm zaten bir kriz politikasıdır, şiddetle bezenmiş bir kriz politikasıdır, kriz yönetimidir. Türkiye'de bir çivinin, diğer bir çiviye tutması zaten mümkün değildir, tam bir çelişkiler zembereği. Ama bu çelişkiler zembereğinin yönsemesi de o doğrultudadır. Nitekim bu güvenlik kuşağı girişimi, diğer emperyalist metropollerin de onayıyla Türkiye'nin, bölgeye kendini rengini giderek katma isteğinin bir sonucudur. Bakın, proemperyalizmi veya alt emperyalizmi şöyle çözmek mümkün: Türkiye ve İsrail'e "Yavru kartallar" deniliyor bölgede; ben bunun açıklayıcı olduğunu düşünüyorum. Bir şey daha söyleyeceğim: ABD seçmeli caydırıcılık doktrinini formüle ettiği zaman şöyle bir açıklama geliştirmişti, demişti ki, "bölgesel güç olma peşindeki ülkeler, müttefiklerimiz, eğer kendilerini askeri anlamda ABD'nin kooperatif gücü olarak tarif ederlerse ve ABD çıkarlarıyla uyum içinde olurlarsa bölgesel güç olma konusunda bizim vizemizi çok rahat alırlar" Bunun detaylarına çok fazla girmek istemiyorum.

Çekiç Güç meselesine gelince... Yani Türkiye "Ben Çekiç Güç'ün oynayacağı rollerin hepsini oynarım" ısrarı içerisinde başından beri. "Ben, bu görevi yerine getirebilecek donanıma sahibim, hızlı bir organizasyona da gidiyorum" diyor. Mesela "devletin çürüdüğü" sözlerini çok fazlaca duymaya başladık, hatta bazı aptallardan da duymaya başladık. Şimdi bu bağlam içerisinde Çekiç Güç Türkiye'nin iradesi dışında gelip oraya yerleşmiş de, işte Türkiye genel emperyalist metropollerin ilgi alanını da bölmeye çalışıyor, şu bu meselesini de bu bağlam içerisinde göremiyorum pek. Arkadaşımız barış konusunda soru sordu, çok genel cevap vereceğim. Benim görüşüm gayet net. Eşitsizlikçi bir dünyada barışın gerçekleşmesini ben mümkün görmüyorum. Bu anlamda bansın bir devrim sorunu olduğu inancındayım, bunu ütopya olarak falan sakın değerlendirmeyin. Böyle bir çelişkiler zembereğinin yaşandığı ülkede devrim en güncel, en somut, en yaşamsal olan şeydir; bunun da altını çizmek istiyorum. Ama bu, şöyle bir saygısızlığı da beraberinde getirmiyor: Genel bir barış mücadelesi var, o mücadele verilecek, fakat o mücadelenin öncülerinin de çok yiğit, tam zamanını bu işe veren, antişovenizm, antimilitarizm konularında müthiş kararlı ve bu konuda ipe bile gidebilecek insanlardan oluşması gerekiyor. Yoksa, her toplumsal kabarışı bir kaset başarısıyla taçlandırılan, villa topla benim için ekibiyle ne barış öncülüğü olur ne barış olur; sadece fiyasko olur. Cezaevleri sorununda bu fiyaskoyu hep beraber yaşadık. O anlamda ben hep ısrar ediyorum. Her ne kadar eleştirek de, deminden beri sözünü ettiğimiz kurumların aşılması olmasına rağmen, toplumsal saygınlığının böyle bir öncülük konusunda yeterli olduğu inancındayım.

Başkan - Teşekkür ederiz. Barış Haftası etkinliklerimizin bugünkü bölümünü bitiriyoruz. Benim kendi değerlendirmem, çok başarılı bir toplantı olduğu

biçimindedir. Tüm katılımcılara, konuşmacılara, bu 6 meslek birliği adına tekrar teşekkür ediyor ve yazılı materyal dağıtma sözü de vererek toplantımızı bitiriyoruz. Katıldığınız için teşekkürler ederim.

LİBERYA'DA İÇ ŞAVAŞ VİDEO GÖSTERİMİ

"Liberya'da barış istiyoruz, Monrovia'da barış istiyoruz, herkes burada olanları konuşuyor. Yarın güneş doğacak mı kimse bilmiyor. Oysa insanlar kazandıkça Liberya ağlıyor, insanlar kaybettikçe Liberya ağlıyor... Bu savaş durdurulmalı... Ağla Liberya... Alfred Robin'in ünlü Liberya Şarkısı böyle başlıyor. Kölelikten kurtulup Afrika'ya dönen Kunta Kinte'lere vatan olan bu ülkede artık hiç kimse güvende değil. Özgürlüğün ülkesi Liberya, kanlı bir iç savaşın ateşiyle yanıp kavruluyor. 1990'dan beri süren iç savaş, 1995'e uygulanan bir ateşkes anlaşmasıyla durmuştu. Ne var ki, ateşkes uzun ömürlü olmadı. Geçtiğimiz Nisan ayında silahlar yeniden patlamaya başladı. Liberya, kesik kafa görüntüleri ve iç savaştan kaçan mülteci gemisiyle Mayıs ayında yeniden dünyanın gündemine girdi. Liberya'nın adı "Liberty" özgürlük sözcüğünden geliyor. 19. yüzyılın başlarında Amerika'da azat edilen kölelerin yerleşmesiyle bu toprakların da kaderi değişti. Planı gerçekleştirmek için 1817'de kurulan Amerikan Kolonizasyon Derneği, Amerika Birleşik Devletleri yönetiminin de yardımıyla bugünkü Başkent'in bulunduğu Monsorodo topraklarını yerel kabile reislerinden satın almayı başardı. 1922'de Amerika'dan gelen ilk özgür köle kafesi, bölgeye yerleşti. Aynı yılın sonlarına doğru, koloninin yönetimini üstlenen Rahip Yehudi Ashmun, karlı bir dış ticaret başlattı. 1847'de ise iyice zenginleşen koloninin ilk siyah valisi Josef Cankins Robert, Liberya'nın bağımsızlığını ilan etti. Böylece Afrika'nın ilk cumhuriyeti de kurulmuş oldu.

Amerika Birleşik Devletleri'nin vize istemediği tek üçüncü dünya ülkesi olan Liberya'nın nüfusu 2,5 milyondan fazla. Bunun 1 milyon kadarı Başkent Monrovia'da yaşıyor. Amerikan kökenli Liberyalılar azınlık olmalarına rağmen yıllarca yönetimi ellerinde tuttular. 1980'de Liberya Ordusu'nda sıradan bir başçavuş olan Samuel Doe, bir darbe yaparak yönetimi ele geçirdi ve Amerikan kökenli Liberyalıların, yerli siyah halk üzerindeki egemenliğine son verdi. 1984'te yeni Anayasa devreye girdi. 1985'te yapılan seçimlerle Samuel Doe, Devlet Başkanı oldu. 1989'da bu kez de Samuel Doe'nin eski subaylarından Charles Taylor, ülkenin üçüncü büyük gerilla lideri Roosevelt Johnson'la birleşip Doe'yi devirdi. Ne var ki, ok yaydan çıkmıştı bir kere. Bu defa hükümet güçlerini elinde tutan Taylor'la çoğunluğunu Krun Kabilesi'nin oluşturduğu asiler savaşımaya başladı, işte Liberya'nın kısa öyküsü.

İç savaşın iyice kızıştığı şu günlerde Liberya'ya ulaşmak için önce Amsterdam'a uçuyoruz, oradan aktarma yapıp Uzak Batı Afrika'nın huzurlu toprağı Sierra Leone'ye ulaşacağız; çünkü Liberya'ya direkt olarak geçmek mümkün değil, havaalanı yıllardır hizmet dışı. Dolayısıyla önce Sierra Leone'nin Başkenti Freetown'a gidip oradan helikopterle Liberya'ya ulaşacağız. Freetown Havaalanı kent merkezine oldukça uzak. Kente ulaşmak için helikopter ve feribot gerekiyor. Bizse havaalanında kalmayı yeğliyoruz. Buradaki motel, Amerikan üssü gibi. Liberya'ya varmak sandığınız kadar kolay olmayacak. Gazeteci kafilesini götürecektir Amerikan helikopterlerini beklemekte zorundayız. Fırsattan yararlanıp konakladığımız bölgenin birkaç kilometre uzağındaki Müslüman balıkçı köyüne yöneliyoruz. Liberya'da kanlı iç savaş devam ederken komşu Sierra Leone'li balıkçılar,

sürekli olarak, gün boyu balık avlıyorlar; balıkçılık burada bir yarış halinde yapılıyor. Balıkçılık, bu yoksul köylülerin yegane uğraşı. Ticaret yapmıyorlar, tuttıkları balık ancak kendi ihtiyaçlarını karşılıyor. Önce kanolarla açılıp ağ atıyor, zamanı gelince de çekiyorlar. Bu işi epeyi eğlenceli bir hale getirmişler. Bütün sahil boyunca adeta bir yarış yaşanıyor, işte okyanus kıyılarında yaşayan bir yengeç türü; kurumuş, içi boşalmış. Balık ağlarında her türlü tropik deniz hayvanı çıkıyor; bunlar, çocuklara doğal oyuncak oluyor. Kemikten yapılmış tokayla ağlan onaran ihtiyar amcanın kafasındaki takke, Afrika'da yaşayan müslümanların değişmez simgesi; ama tropikal iklimde birçok şey gibi müslümanlık da farklı. Sözgelimi kadınlar örtünmüyor. Köylüler, çamaşırlarını, kumsaldaki çukurlara biriken yağmur suyunda yıkıyor, kumla çitiliyorlar. Bu arada imece çalışma sonuçlarını verdi, ağlara ulaştılar. Coşkun da "rasgele" diyor ve ekibe katılıyor. Şu ara fazla balık yakalayamıyorlar; çünkü balık mevsimi değil. Köylülerin balık dışındaki başlıca besinleri kumsalın yamacındaki ağaçlardan topladıkları meyveler: Hindistancevizi, papaya, mango bol miktarda bulunuyor. Biz de onların usulünde bir öğle yemeği yiyoruz. Balıkçı köyleri, Sierra Leone'nin karakteristik özelliklerinden biri. Sahil şeridi boyunca sıralanmış irili ufaklı yüzlerce köy var. Yavaş yavaş yola çıkma vakti. Konakladığımız motelin bulunduğu Free-town Havaalanı buraya çok yakın. Liberya yolculuğumuz öğleden sonra başlayacak.

Monrovia'ya gitmek üzere Amerikan Ordusu'na bağlı Chinops tipi helikopterleri bekliyoruz, iki ülke arasında; yani Liberya ile Sierra Leone arasında hava köprüsü kurulmuş. Zurnan zaman aksamalar oluyor. Bugün saat 07.00'de yola çıkmamız gerekiyor. 8 tane gazeteciyiz. Çocuklar her yerde olduğu gibi burada da Coşkun'un peşindeler. Özellikle Abdül mini bilgisayarımızla çok ilgili. Birkaç gündür bizi Liberya'ya götürecek olan Amerikan helikopterlerinden haber bekliyoruz. Burası tamamen yabancıların kaldığı bir yer. Her şey çok pahalı, 1,5 litrelik suya tam 4 dolar istiyorlar. Kafileye bugün yeni gazeteciler de katıldı. Freetown'daki Amerikan üssünden Monrovia'ya doğru birazdan havalanacağız. İki saatlik bir yolumuz varmış, Monrovia 1,5 saat, ama deniz üzerinden uzun bir yol kat edeceğiz; çünkü bombardıman varmış şu anda Liberya'da. Benimle beraber gelen ekipte ATM ve WTM gibi televizyon ekipleri de var. Yaklaşık 12 kişi, 3 ayrı helikopterle yola çıkıyoruz, inşallah varırız.

Amerikan yetkilileri ilk iş olarak uçuş listesi hazırlıyor. Adını yazdırana motor gürültüsünü kesen kulaklık ve özel bir de kart veriyorlar. Can yeleği mecburi; ne de olsa savaş bölgesindeyiz. Bu yeleklerin özelliği, radarlara sinyal göndermesi. Ayrıca bir kaza halinde yeriniz kolay saptansın diye içine özel bir fosforlu boya koymuşlar. Amerikan Hava Kuvvetleri'ne ait bu helikopterlere Sea Knight "deniz şövalyesi" deniliyor. Asıl görevleri nakliye; ama her türlü savaş donanımına da sahipler. Helikopterdeki askerler, her an savaşa hazırlar. Bölgede devriye hizmeti veren Sea Knight'lar üçlü gruplar halinde uçuyorlar. Üç helikopterin bir arada seyretmesi, muhtemel saldırılara karşı güçlü bir savunma oluşturmalarını sağlıyor. Amerikalılar çok temkinli. Ekvator kuşağının değişmez özelliği tropik yağmurlar, burada bir kez daha karşımıza çıkıyor, dev bir yağmur bulutu üstümüze doğru geliyor; kuvvetli bir fırtına olacak gibi. Amerikan Guan Helikopter Gemisi'ne mecburi iniş yapacağız.

Okyanusta patlayan fırtına yüzünden helikopterlerimiz Guan Helikopter Gemisine iniş yaptı, mecburi inişti bu. Birazdan tekrar Liberya'ya doğru

harekete geçeceğiz. Yaklaşık 30 millik bir yolumuz varmış. Hava hala kapalı, ama fırtınayı atlattık, tekrar yola çıkacağız. Kıyı şeridine yaklaştığımızda taciz ateşiyle karşılaşılıyor, hemen cevap veriliyor. Sonunda Liberya'nın Başkenti Monrovia'daki Amerikan Büyükelçiliğine iniyoruz. Büyükelçiliğin yaklaşık on futbol sahası büyüklüğünde bir bahçesi var, çok sıkı kontrol ediliyor. Bulduğumuz yere Amerikan Hava Kuvvetlerine ait bir helikopterle indik ve yaklaşık yarım saatlik bir yoldan geldik. Hava oldukça kötüydü ve bu arada birkaç taciz ateşi açıldı, buna da karşılık verildi helikopterden. Bizi bırakan helikopter üsse dönüyor. Gemileri yaktık, artık geri dönüş yok. İner inmez bir subay, gazeteci kafilesini toplayıp bir brifing veriyor. Bize, "başınıza gelecek her şeyden siz sorumlusunuz" diyor ve döküntü bir et kamyonu ile kalacağımız otele doğru yola çıkıyoruz. Otelimizi, Lübnan'dan gelen eski Falanjist iki kardeş işletiyor. Burası, gelen gazetecilerin Liberya'da barınabileceği tek yer. Otel sahipleri, savaşan taraflara yüklü miktarda haraç ödedikleri için onlara kimse dokunmuyor. Telekomünikasyon hizmeti, oteldeki en büyük nimet. Uydu telefonu aracılığıyla bütün dünyayla bağlantı kurabiliyoruz. Dönüş ayarlamaları daha şimdiden yapılıyor.

***

Bütün gece devam eden çatışmalardan sonra sakin bir sabah karşılıyor bizi. Roosevelt yönetimindeki asilerin arasındayız, hepsi Krans Kabilesi'ne mensup. Gerçekten çok genç bir gerilla ordusu. Liberya iç savaşının bir özelliği de, çocuk savaşçıların fazlalığı. Asiler arasında 6-7 yaşında çocuklara bile rastlıyoruz. Ufaklıklar, bir gün önce ele geçirilip yakılan benzin istasyonunu yağmalıyorlar. Çocuklar hortumla depodan benzin çekiyor. Monrovia'da motorlu araçlara tek tuk rastladık. Rastladıklarımız da genellikle askeri araçlardı. Otomobil, günlük yaşamdan silinmiş gibi. Benzin hala en değerli maddeler arasında. Hayat sanki hiçbir şey yokmuş gibi devam ediyor. Futbol oynayanlar, yağma yapanlar, silahını temizleyenler, karnını doyuranlar... Coşkun'un söylediğine göre savaşçılar arasında bütün dünyada kullanılan "namlu soğutma" diye bir deyim var, bir tür doğal ateşkes, bir dinlenme fırsatı. Asiler şu anda tam anlamıyla namlu soğutuyor. Bu arada esrar ihtiyaçlarını da unutmuyorlar.

Kentte gezinmeyi sürdürüyoruz. Hükümet kuvvetlerinin kontrol ettiği bölgeye yöneldik şimdi. Burada savaşan taraflar arasında yer değiştirmek mümkün. Coşkun, böyle bir şeye ilk defa Liberya'da rastladığını anlatıyor. Hiçbir araç işlemiyor, yürümek zorundayız. Sırtımızdaki yükler ağır, buna bir de sıcak eklenince işimiz büsbütün zorlaşıyor. Şimdi de hükümet güçlerinin arasındayız. Gezerken rastladığımız devriye tarafından tutuklandık. Kentin merkezi Taylorcu hükümet kuvvetlerinin elinde. Roosevelt tarafından yönetilen asiler ise, bizi çepeçevre kuşatan varoşlara hakimler. Aradaki stratejik bölgeler, Nijerya'ya bağlı "ECOMOF" adlı barış gücü tarafından kontrol ediliyor. Taylor'un kuvvetleri, askeri olarak deminki asilere oranla çok daha güçlü, ama her iki taraf da benzer bir yaşam sürüyor. Gerek aralarında bulduğumuz hükümet kuvvetleri gerek asiler sarhoş savaşılıyor; bütün gün esrar ve alkol içiyorlar.

Generale polaroid fotoğrafını verdik, çok memnun kendisi, bizi salıveriyor, çünkü az önce burada tutuklanmıştık. Bir polaroid fotoğraf karşılığında serbest bırakılıyor. Kentte dolaşmaya devam ediyoruz... Tekrar asilerin tarafına geçeceğiz; ama artık daha temkinliyiz. Gazeteci olduğumuzu bir şekilde göstermeye çalışıyoruz. Charles Taylor'un komutasındaki hükümet güçlerinin saldırısı başladı. Az önce bizi tutuklayan askerler şimdi karşı

cepheden buraya kurşun yağdırıyor. Asiler saldırıya karşılık veriyor. Dayanamayacaklarını hissedip geri çekilmeye başlıyorlar. Hükümet güçlerinin silahları, çok daha üstün. Bu arada, biz de, iki ateşin tam ortasındayız. Aslında geri çekilmek asilerin işine geliyor. Böylece hükümet güçlerini varoşların derinliklerine doğru çekiyorlar, arkalarından dolaşıp onları pusuya düşürmeleri kolaylaşıyor. Asilerin, nereden nasıl saldıracağı kestirilemiyor. En büyük silahlan da bu zaten... Tanklara karşı kullanılan roketler burada insanlara karşı kullanılıyor...

***

Amerikan Büyükelçiliği'nin bahçesindeki sığınma kampındayız. Sivil halk, evlerini boşaltıp buraya yerleşmiş. Amerikan yetkilileri, kamptaki sığınmacı sayısını 20 binle sınırlı tutmak istiyor, yeni sığınmacıları kampa almıyor. Taylor'u destekleyen Rio, Mano ve Yakuba kabileleri, Rooseveltçi Kruns Kabilesi ya da ötekiler... Burada etnik ayırım yok, herkes aynı sefaleti bir arada, yardımlaşarak yaşıyor. Barış, sığınma kampında çoktan başlamış, dışarıda hala savaşın yasaları konuşuyor... Sığınma kampında su, büyük bir sorun, insanlar bir kova su için saatlerce beklemek zorunda. Bu işi çocuklar üstlenmiş, ellerine ne geçerse dolduruyorlar. Liberya'da sıcaklık ortalama 35-40 derece dolayında, bu yüzden susuzluk büyük derd. Savaş bazen çelişkileri olağanlaştırıyor; işte bir tanesi: Amerikan Büyükelçiliği'nin arazisinde yağma pazarı. Buradaki malların hepsi yağmalanmış; akla gelecek, gelmeyecek her şey var. Liberya'nın bir zamanlar sahip olduğu zenginliğin son kırıntıları bunlar.

Burası Amerikan Eczanesi. New York City'den gelmiş, bütün ilaçlar Amerikan malı; vitaminlerden antibiyotiklere varıncaya kadar her şeyi bulmak mümkün.

Sığınmacılar kampında satılan yiyeceklerin büyük bir bölümü bayat ve bozuk. Kampta yenilebilecek tek taze yaratık gördüğümüz salyangozlar. 1980'den sonra Samuel Doe rejimiyle birlikte Liberya'da liberal ekonomi dönemi başladı, özgürlüğün ülkesi, Afrika'nın borsası haline geldi. Borsada para çevirmek daha karlı olduğu için yatırımlar yavaşladı, işsizlik arttı, yoksulluk bütün ülkeyi kapladı, iç savaşın başladığı 1990 yılından beri üretim yok; yani sefalet, sadece bu sığınma kampına özgü değil, savaştan çok daha önce başlamış bir şey.

***

Sanatçı, her yerde sanatçıdır; bir savaş alanında veya bir sığınma kampında. Şu anda bulunduğumuz Amerikan Büyükelçiliği bahçesinde sanatını yapmaya çalışan bir ressam arkadaş, Perpley'le beraberiz. Kendisiyle iki gün önce cephede tanıştık, özellikle savaşçıları görüntülüyordu, çiziyordu elinde kalemiyle. Savaştan çok uzak olmasına rağmen içinde olması, onu hiçbir şekilde yormuyor ve devam ediyor.

Liberya, iç savaş öncesinde eğitim bakımından Afrika'nın umut vaat eden ülkelerindendi, okur yazar oranı yüzde 40'a kadar yükselmişti. Nüfusun yüzde 3'ü üniversite eğitimi görüyordu. Kampta tanıştığımız ressam, üniversitede okumuş, aslen grafiker, aynı zamanda faal bir barış yanlısı. "Öncelikle Türkiye'den bir gazeteciyle karşılaşmaktan çok mutlu olduğumu belirtmeliyim. Sizin sayenizde, ülkenizdeki ve dünyadaki insanlar, burada neler olup bittiğini öğrenebilecekler. Savaş burada herkesin hayatını derinden etkiledi; özellikle kadınlar ve çocukların"

Özgürlüğün ülkesi kan ağlıyor. Haberci, Liberya iç savaşının kızgın ateşinde. Çocuk savaşçıları, keskin palalar ve her yanı saran vahşet az sonra.

Liberya'da Samuel Doe yönetimindeki 10 yılda, ülkedeki ekonomik ve sosyal eşitsizlik had safhaya ulaşmış. Küçük bir zümre çok zengin olurken, üretim durduğu için halk, kıtlıkla karşı karşıya kalmış. 1987'de yapılan araştırmaya göre kişi başına milli gelir, 467 dolar. Taylor ve Roosevelt, diktatör Doe'ye karşı birlikte savaştılar, ikisinin de amacı, yolsuzlukların hesabını sorup sosyal adaleti sağlamaktı... Bugün, birbirleriyle savaşıyorlar. 1991 Şubat'ında imzaladıkları anlaşmaya uysalardı, aynı yıl Ekim ayında genel seçim yapılacak ve belki bu manzara oluşmayacaktı; anlaşmaya uymadılar; tıpkı bugüne kadar yapılan 16 ateşkes anlaşmasına uymadıkları gibi. Taylor-Roosevelt arasındaki iktidar mücadelesi, bugün binlerce insanın canını yakıyor. Bir Liberyalı "insanlar bu savaşın sona ermesini istiyorlar. Burada savaşın kuralları var. insan öldürenler hapse girmiyor; tam aksine, öldüren insan yaşıyor, öldürmeyen ölüyor. Şöyle bir sokaklara bakın, herkesin elinde silahlar var. Burada her şey Batının gözü önünde oluyor; onlar istemeden hiçbir şey olmaz. Kimse kendi başına savaşılmaya cesaret edemez. Bizim barışa ihtiyacımız var ve ancak Amerika isterse barış gelebilir" diyor. Diğer bir Liberyalı "Bu, bir zamanlar herkesin barış içinde yaşadığı bu ülkeden masum insanların öldüğü bir savaş. Şimdi ülkemizi mahveden bu savaşın, insanlarımızın iyiliği için sona ermesi lazım" diyor. Liberya'da nüfusun büyük bir bölümü Hıristiyan. Ayinlerinde tıpkı Amerika'da yaşayan uzak akrabaları gibi Gaspil'ı söylüyorlar. Gaspil, sözlerini İncil'den alan kilise ilahilerine verilen ad. Liberyalı Hıristiyanların barış ayinindeyiz. Amerikan Büyükelçiliğine alınmayan halk, kiliseye de sığınmış durumda. Kadınlar, çocuklar ve yaşlılar burada savaşın biteceği günü bekliyorlar, gün boyu dua edip İsa'dan adalet diliyorlar; bir gün her şeyin düzeleceğine inanıyorlar; ama ne zaman?.. Bu belirsizlik işkence gibi. Gene de ortak yaşam kurulmuş. Büyükelçiliğin bahçesindeki sığınmacılara göre daha az yardım görüyorlar, Birleşmiş Milletler'den ne gelirse onunla yetiniyorlar. Hayat, bir biçimde devam ediyor.

***

Japonlar tarafından yaptırılan Devlet Hastanesi'ndeyiz. Yatan hastaların çoğu ağır travma geçirmiş; çocukların sayısı yetişkinlerden daha fazla. Sağlık, iç savaş öncesinde de Liberya'nın en büyük sorunlarından biriydi. Çünkü her türlü salgın hastalığın kolayca yayılabildiği ülkede 10 bin kişiye sadece 1 hekim düşüyordu. Bugünkü koşullarsa çok daha kötü...

Birkaç gün önce darbeci güçler, bu mahalledeki evlere baskın düzenlediklerinde girdikleri evde buldukları bu çocuğun üzerine kaynar su dökmüşler. Dökenler de kendi yaşlıları...

***

Biz, hastaneden ayrılırken çatışma yeniden alevleniyor. Roosevelt'e bağlı asi çetelerin yanındayız şimdi. Son derece hareketli bir grup. Gerilla eğitimi gören ağabeylerinde Kalaşnikof marka makineli tüfekler var, ötekilerse ellerine ne geçerse almışlar, silah niyetine kullanıyorlar. Önemli olan orada bulunmak, o havayı solumak ve kendini savaşçı gibi hissetmek... Gerek asilerin gerekse hükümet kuvvetlerinin yaş ortalaması çok düşük. Sanki bütün bu yaşananlar bir çocuk oyunu, eldeki silahlar da çocuk oyuncağı. Sanki iki mahallenin çeteleri birbirlerine karşı deşmancılık oynuyor; ama kurşunlar gerçek. Bir anda tezahürat çıkıyor, yukarıdan üstümüze doğru gelen kalabalığın arasında asi Krunslar'ın bölgedeki lideri General Alfons Dobel'i görüyoruz. Yanımıza yaklaştığındaysa, onun da sarhoş olduğunu anlıyoruz. Burada asker kökenli komutanlar bile esrar ve alkol alarak savaş yönetiyor; vahşetin dozunu artıran da bu işte...

Yaşananlar her ne kadar çocuk oyununa benzese de, kafatası gerçek. Belki de mayıs ayı başında bütün dünya televizyonlarında gösterilen kesik kafa bu. Ne fark eder? Ölümün tüyler ürpertici soğukluğu, bu kızgın ortamda bile aynı. Ölümle yüzyüze kalınca, insanın kanı donuyor... Burada savaşan kuvvetlerin bölgeler üzerinde kesin bir hakimiyet kazanması mümkün değil. Asilerin elinde olan bir nokta, yarım saat sonra hükümet kuvvetlerinin eline geçebiliyor. Amerikan Büyükelçiliği'ne ise kimse yaklaşmıyor. Krunslar, "Sineper" adı verilen keskin nişancılar tarafından kontrol edilen Büyükelçiliğin sınırından geri dönmek zorunda kalıyorlar. Amerikan askerlerinin hareket eden her şeyi vurma yetkisi var. Onlara karşı saç kurutma makinesiyle savaşamazlar. Çapulcu ordusunda bir sürü uyduruk silah gördük, ama bu bambaşka...

Şu anda iki ateş arasındayız; kimin, nereden attığı belli değil. Bulduğumuz yerdeki askerlerin çoğu silahlı değil. Eline geçirdiği her şeyi silah gibi kullanıyor dans ederek. Asiler fazla ileri gittiler, sığınma kamplarına çok yaklaştılar. ECOMOF adlı barış gücüne bağlı Nijeryalı askerler hemen müdahale ediyor, asileri, hemen bölgeyi terk etmeleri konusunda uyarıyor... Çatışma durdu, başka bir deyişle savaşa şimdilik ara verildi, iki taraf da dinlenmeye çekiliyor, yaralar sarılmaya başlanıyor...

***

17 500 Nijerya askerinden oluşan ECOMOF, Başkent Monrovia'daki bütün stratejik noktaları elinde bulunduruyor. 1992'de Taylor yanlıları tam zafere ulaşacakken müdahale eden ECOMOF, kent içinde kesin bir egemenlik sağladı; yani ECOMOF, bir yandan sivil halkı korurken, diğer yandan, tarafların birbirlerine üstünlük sağlamalarını engelliyor. Bu yüzden asiler ve hükümet kuvvetleri, zaman zaman geçici anlaşmalar yapıp ECOMOF kuvvetlerine saldırıyor. Dikkat! Şu andan sonra izleyecekleriniz, küçük çocuklar ve şiddet içeren görüntülerden rahatsız olanlar için sakıncalı olabilir. Az önceki çatışma sırasında bir havan mermisinden gelen bir şarapnel parçası, yaşlı bir adamın yüzüne isabet etmiş, adamın yüzü paramparça. Coşkun hemen öteki gazetecileri çağırıyor ve birlikte yaşlı adamı hastaneye götürüyorlar. Çatışma duruldu, şimdi sıra envanteri çıkarmakta. Bugünün kurbanlarını tespit etmek, kayıpları hesaptan düşmek ve yaralıları tedavi etmek gerekiyor; yani günlük hayat normal akışında... Ölenlerin çoğu 10-12 yaşında çocuklar; vücutlarında derin pala izlerine rastlıyoruz. Ölümler, buradaki savaşçıları pek etkilemiyor, alışmışlar. Kim bilir, belki kendilerini de böyle bir sonun beklediğini kabullenmişler... Ama bu görüntü karşısında sözcükler bitiyor. Her şey ortada... Özgürlüğün ülkesi Liberya'yı, herkesi yakan bir vahşet ateşi sarmış. Tek çare var: Söndürmek...

Özgürlükler ülkesi Liberya'da özgürlüğün, vahşetin kanıtı kesilen kafalar...

"Savaşı durdurun Herkes bunu istiyor Bu savaş artık bitsin"

Sığınmacıların arasında tanıştığımız bir yerel müzik grubuyla beraberiz. Hep aynı şarkı: We want peace. "Barış istiyoruz"

Lübnan, Somali, Bosna, Ruanda ve Afganistan'dan sonra yakın tarihin en büyük katliamlarının yaşandığı Liberya'da 6 yıl içinde 150 binden fazla insan öldü.

Şöyle diyor şarkı:

"Hiç durmayacak gibi savaş ve yağma

Kardeş kardeşi öldürüyor

Bunun sonu yok

Haydi bir araya gelelim
Hepimiz barış ve adalet istiyoruz
Huzur ve sevgi kaplasın çevremizi
Haydi buradaki herkes
Bir araya gelelim
Bu şarkıyı söyleyelim
Barış istiyoruz, barış istiyoruz
Liberya'da barış istiyoruz
Mutlu günler kapımızda
Başka hiçbir yol üzüntümüzü unutturamaz
Eskiden nasıl olduğumuzu hatırla
Gene birlik olabiliriz
Bir araya gelirsek eğer
Bu şekilde kaldığı sürece
Hepimiz öleceğiz
Liberya'da barış istiyoruz"